

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Студентки IV курсу групи 4ТЕ
Освітньої програми Туризм. Екскурсознавство
Спеціальності 242 Туризм
Галузі знань 24 Сфера обслуговування
Ступеня вищої освіти бакалавр
Руденко Єлизавети Володимирівни

Науковий керівник: Канський В.С., завідувач кафедри
географії, доцент, кандидат географічних наук.

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Голова Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Руденко Є.В. «Спортивний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку»

У кваліфікаційній роботі зроблено теоретико-методологічний аналіз формування та розвитку спортивного туризму, досліджено історію формування та розвитку спортивного туризму в Україні та різні підходи до його організації. Встановлено особливості спортивного туризму як в світі так і в Україні а також окремо в країнах Європейського союзу. Проаналізовано та спрогнозовано проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму в Україні та його можливу інтеграцію у Європейську туристичну мережу. Зроблено висновок, що, спортивний туризм має великий вплив на життя людей, сприяючи їхньому фізичному, психічному, соціальному та особистісному розвитку, а також підвищує екологічну свідомість. Сьогодні спортивний туризм в Україні має ознаки активного та поступового розвитку.

Ключові слова: туризм, спортивний туризм, Україна, розвиток, інтеграція, організація.

ABSTRACT

Rudenko Yelyzaveta. «Sports tourism in Ukraine: problems and prospects of development»

In the qualification work the theoretical and methodological analysis of the formation and development of sports tourism is made, the history of the formation and development of sports tourism in Ukraine and various approaches to its organization are studied. The peculiarities of sports tourism both in the world and in Ukraine, as well as in the countries of the European Union, are determined. The problems and prospects for the development of sports tourism in Ukraine and its possible integration into the European tourism network are analyzed and forecasted. It is concluded that sports tourism has a great impact on people's lives, contributing to their physical, mental, social and personal development, and also raises environmental awareness. Today, sports tourism in Ukraine shows signs of active and gradual development.

Keywords: tourism, sports tourism, Ukraine, development, integration, organization.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
--------------------	---

1 РОЗДІЛ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Історія формування та розвитку спортивного туризму в Україні.....	6
1.2. Підходи до організації спортивного туризму.....	21

2 РОЗДІЛ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Світовий досвід розвитку спортивного туризму.....	26
2.2. Сучасний стан спортивного туризму України.....	34

3 РОЗДІЛ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Спортивний туризм в Україні, проблеми та перспективи.....	45
3.2. Європейський спортивний туризм.....	49
3.3. Спортивний туризм Вінниччини.....	65
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність. Спортивний туризм стає все більш популярним і актуальним у сучасному світі з кількох причин: зростаючий інтерес до здорового способу життя і фізичної активності спонукає багатьох людей вибирати спортивний туризм. Це дозволяє поєднати подорожі з активними заняттями. Активний відпочинок на природі сприяє зниженню рівня стресу, покращенню настрою та загального психічного здоров'я. Люди прагнуть втекти від міської метушні і знайти гармонію з природою.

Спортивний туризм стає привабливим напрямком для багатьох країн і регіонів, які хочуть розвивати свою туристичну інфраструктуру. Він приносить значні доходи і сприяє розвитку місцевої економіки, створюючи нові робочі місця і стимулюючи інвестиції. Спортивний туризм сприяє соціалізації та об'єднанню людей з різних країн і культур. Змагання, спортивні заходи та активний відпочинок сприяють формуванню нових знайомств і зміцненню вже існуючих зв'язків. Багато видів спортивного туризму, таких як піші походи або велотуризм, є екологічно чистими і не завдають шкоди природі. Це сприяє популяризації екотуризму та збереженню природних ресурсів. Завдяки розвитку технологій і транспортної інфраструктури, спортивний туризм стає більш доступним для широких верств населення. З'являються нові маршрути, покращується логістика, зростає кількість туроператорів, які спеціалізуються на спортивному туризмі. Широкий спектр видів спорту дозволяє кожному знайти щось до душі. Від екстремальних видів спорту до більш спокійних видів активності – вибір надзвичайно великий.

Подорожі та участь у спортивних заходах сприяють підвищенню культурного рівня, оскільки люди знайомляться з традиціями, звичаями і культурою різних народів. Спортивний туризм сприяє розвитку таких якостей, як витривалість, сила волі, командна робота, навички виживання та лідерства. Він надає можливість перевірити свої можливості і подолати власні межі.

Загалом, спортивний туризм є актуальним не тільки через фізичні та емоційні переваги, але й завдяки економічним, соціальним та екологічним

аспектам. Він продовжує розвиватися, привертаючи все більше прихильників, і сприяє поліпшенню якості життя людей.

Застосування інновацій у спортивному туризмі та активному відпочинку спрямоване на відновлення фізичних, духовних та пізнавальних сил споживачів; покращення якості туристичних продуктів; розвиток відповідної туристичної інфраструктури; широке використання інформаційно-комунікаційних технологій для створення та просування спортивно-туристичних товарів чи послуг на національному туристичному ринку.

Мета дослідження – дослідити розвиток спортивного туризму в Україні та перспективи його розвитку у майбутньому.

Об’єкт дослідження – спортивний туризм, **предмет дослідження** – історія, тенденції та перспективи розвитку спортивного туризму України.

Завдання.

- зробити теоретико-методологічний аналіз формування та розвитку спортивного туризму;
- дослідити історію формування та розвитку спортивного туризму в Україні;
- встановити підходи до організації спортивного туризму;
- встановити особливості спортивного туризму в світі та в Україні;
- проаналізувати та спрогнозувати проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму в Україні;
- охарактеризувати спортивний туризм Вінниччини.

Методи дослідження: аналізу та синтезу; узагальнення та систематизації; дедукції та індукції; прогнозування.

Теоретичне та практичне значення роботи. Матеріали роботи можуть бути використані при аналізі сучасного стану спортивного туризму в Україні та можливостей його розвитку в різних регіонах з урахування особливостей та потреб населення.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (23-х рисунків, 8 таблиць, 55 використаних джерел, 5 додатків, загальний обсяг 78 сторінок).

1 РОЗДІЛ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Історія формування та розвитку спортивного туризму в Україні

Масовий туризм набув сучасного вигляду завдяки стрімкому розвитку транспорту, зокрема автомобілів і літаків з реактивними двигунами. Однак люди мандрували ще з найдавніших часів. Історія туризму тісно переплітається з історією людства, цивілізацій і розвитком держав [2]. Початок сучасної ери туризму пов'язаний з завершенням першої промислової революції у XVII столітті, коли з'явилася можливість подорожувати за кордон. Це призвело до збільшення популярності туризму серед багатих мандрівників.

Війни, політичні події, різні види паломництва, пошук роботи, кращого життя та навчання також стали причинами розвитку туризму. Історію розвитку туризму можна поділити на 4 періоди. Перший період охоплює найдавніші часи до середини XIX століття, коли туризм тільки почав свій розвиток. Другий період – це зародження організованого туризму в період перед Першою світовою війною. Третій етап охоплює період індустріалізації туризму з 1918 року до кінця Другої світової війни. Четвертий період пов'язаний з масовим туризмом та глобалізацією з 1945 року і до нашого часу [32].

Стимулом для розвитку туризму можна вважати так зване збільшення вільного часу, зростання людей у яких почали зростати доходи та змінами у споживчих звичках. Крім того, розвиток сільського господарства, торгівлі та ринкових відносин також сприяли розвитку туризму. Вчені пов'язують ранні етапи туризму з розвитком торговельно-економічних зв'язків та релігійних паломництв. Стародавні Фінікійці та Римляни створили морські шляхи та культурні зони, під час яких відвідали монолітні місця та засвоїли інші культури. Релігійні паломництва до Єрусалиму, Віфлеєма та Назарету стали популярними в Середньовіччі (рис. 1.1). Морські відкриття дозволили пізнавати нові місця та встановлювати зв'язки між країнами. Мінеральні води та грязі стали важливим елементом туризму для лікування [2].

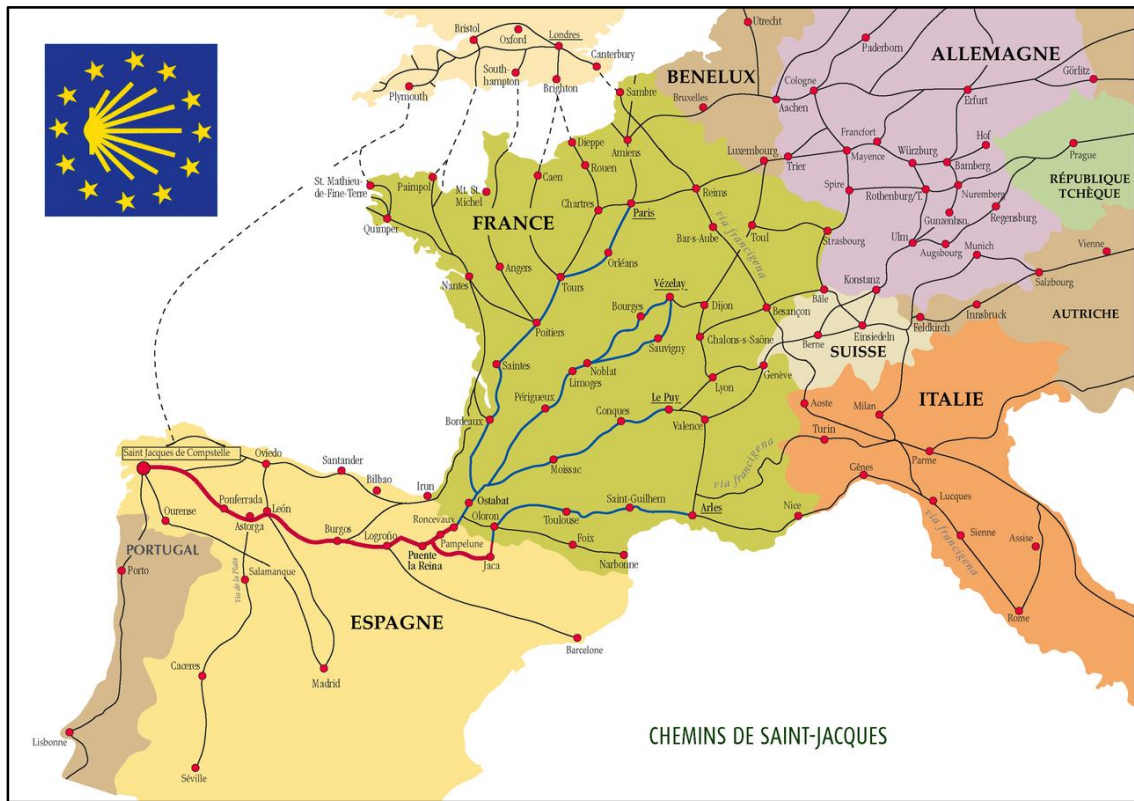

Рис. 1.1. Паломницький Шлях святого Якова, або шлях до Сантьяго [50].

У 1830 році в Англії вперше запустили пасажирський поїзд, а в 1841 році Т. Шеф організував першу масову прогулянку для пасажирів. Це стало початком нового напрямку в бізнесі, і заслуга в цьому належить Т. Куку, який брав участь у розробці транспорту та обслуговування [45]. Розвиток залізничного транспорту, перевезень та реклами сприяв зростанню попиту на туристичні послуги. У 20-му та 21-му століттях зростання курортів і готелів сприяло розвитку туризму. Значну роль відігравали самодіяльні туристичні клуби та товариства, які забезпечували туристів необхідними зручностями. У 1857 році у Великій Британії була заснована перша туристична асоціація та перший альпклуб, потім національні клуби стали відкриватися по всій Європі. В цей же час було створено Асоціацію альпійських гідів, стало випускатися спеціальне спорядження та одяг, а згодом вони з'явилися і в інших країнах світу. Неофіційний День «народження альпінізму» вважають 8 серпня 1786 року, коли було здійснено сходження на найвищу точку Альп – Монблан. Мішель-Габріель Паккард, лікар за освітою, разом із лісником (у цьому випадку провідником) Жаком Бальма піднялися на висоту 4810 метрів над рівнем моря (рис. 1.2). Факт «підкорення» Монблану викликав у Європі справжній фурор

[48]. Після цього розпочалася хвиля інтересу до альпінізму: в Альпи почали масово приїжджати люди, які бажали здійснити сходження на різні вершини. Тоді дозволити собі гірські сходження могли переважно представники середнього класу, тобто заможні люди молодшого та середнього віку, які шукали нових досвіду та вражень. [2].

Рис. 1.2. Пам'ятник Бальма та Соссюру в м. Шамоні [5].

Для підвищення туристичної привабливості та оздоровчих центрів розпочали рекламно-маркетингову діяльність, включаючи виставки техніки та ін.

З 1960-х років трансатлантичні подорожі стали поширеною практикою, зокрема великі тури, які почали називати гранд-турами. Ці поїздки спонукала допитливість і бажання пізнати культуру інших країн, що призвело до збільшення числа поїздок до країн Північної Америки та заснування компанії *Wells Fargo*. У період з 1910 по 1914 роки більше мільйона осіб, включаючи мігрантів, перетнули Атлантичний океан з Великобританії до Америки [32]. Сучасний туризм в своєму змісті та формі був створений перед Першою світовою війною. У 19 столітті туризм почав швидко розвиватись, і в 1898 році була створена Міжнародна ліга туристичних асоціацій зі штаб-квартирою в Люксембурзі. У 1919 році вона була

перетворена на Міжнародний туристичний альянс, який налічує понад 140 країн [6].

У період з 1918 по 1945 роки, відомий як етап індустріалізації туризму, технічні інновації та зростання мобільності і комунікацій взаємодіяли, щоб значно збільшити кількість подорожей. Розвинені країни були першими, хто відчув масові стрибки зростання завдяки розвитку зв'язку, транспорту та інших форм. На початку XXI століття, приватні автомобілі стали популярним засобом транспорту до місць відпочинку, а авіаперевезення значно зросли, зокрема через перевезення чартерним сполученням [7].

Після війни, ключовими чинниками зростання повітряного пасажирського транспорту стали використання багатомісних літаків, впровадження високоефективного обладнання та швидкий розвиток цієї галузі. Це призвело до скорочення тривалості польотів та зниження цін. Протягом останнього десятиліття традиційні групові подорожі в Північну Америку та Європу поступово витісняються масовими автомобільними подорожами, що зменшує час подорожей до п'яти ночей та збільшує їх частоту. Україна має багату історію спортивного туризму, з початком громадських організацій у 19 столітті та самодіяльних походів, в яких брали участь мільйони осіб між Першою та Другою світовими війнами [32].

Сучасний спортивний туризм пропонує різноманітні види активності, такі як альпінізм, гірський, піший, водний, автомобільний, гірськолижний та велотуризм. Ці різноманітні види спорту відіграють важливу роль у розвитку спортивної культури та фізичної активності людей. У минулому спортивний туризм також був популярним, і вже тоді люди вирушали у подорожі з метою підвищення фізичної сили та витривалості. Історичні дослідження свідчать про те, що в давнину люди займалися спортивними змаганнями та вирушали на далекі подорожі для підвищення фізичної сили та витривалості [2]. Наприклад, у греків були олімпійські ігри, а римляни змагалися в гладіаторських боях. Хронологічні етапи історії розвитку спортивного туризму описано в таблиці 1.1.

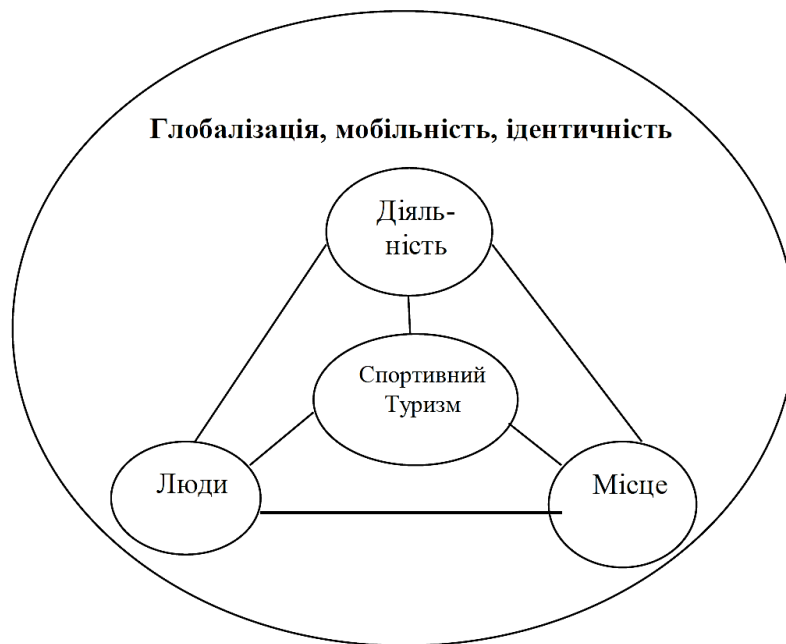

Рис. 1.4. Спортивний туризм як сполука між діяльністю, людьми і місцем [48, с. 28]

Підсумовуючи вище зазначене, важливо зауважити, що спортивний туризм є формою спорту, яка об'єднується з активним відпочинком і туризмом, спрямованим на покращення здоров'я. Спортивний туризм може включати різноманітні види фізичної активності та проводитися як індивідуально, так і у групі. Історія формування та розвитку спортивного туризму свідчить про те, що цей вид туризму є невід'ємною складовою людського життя з найдавніших часів. У минулому спортивний туризм переважно асоціювався з підтримкою здоров'я, фізичною підготовкою та відпочинком на природі. Однак з роками концепція змінилася, і зараз спортивний туризм охоплює різноманітні види діяльності, включаючи культурно-освітні та екстремальні види спорту (Додаток А). Усі нововведення у цій галузі сприяють розвитку туризму загалом та внесенню важливого внеску у економіку через створення конкурентного середовища на ринку [28].

Після здобуття незалежності України основна система організації самодіяльного туризму припинила своє існування. У 1993 році розпочалося створення нової нормативно-правової бази, а Закон України «Про фізичну і спортивну діяльність», виданий того ж року, вперше використав терміни «спортивно-оздоровчий туризм» і це спричинило структурні зміни у туристичній

галузі, а закон про туризм, прийнятий у 2003 році, додав спортивний та самодіяльний туризм до переліку видів туризму. В Україні спортивний туризм є основною складовою великої національної системи фізичного оздоровлення. Він передбачає розвиток у молоді фізичної активності, поліпшення фізичного і морального здоров'я суспільства, зміцнення тіла та м'язів, а також розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини через участь у змаганнях зі спортивних туристських походів та інших видах спортивного туризму [38].

Спочатку спортивний туризм вважався як самодіяльний туризм. Термін «самодіяльний» туризм вперше з'явився у 1930 році, а в повоєнні роки, у 1949 році, були затверджені спортивні нормативи з туризму, які увійшли до Єдиної Всесоюзної спортивної класифікації колишньої радянської імперії до якої входила Україна. Туристам, які виконали певну кількість категорійних походів, присвоювалися спортивні розряди і звання майстра спорту з туризму. По суті, туризм вже став видом спорту, але офіційно до кінця існування радянської імперії він називався самодіяльним. Вперше в офіційних документах термін «самодіяльний» з'явився в постанові Президії ЦК Союзу спортивних товариств і організацій СРСР «Про вдосконалення організації самодіяльного туризму та підготовки туристських кадрів» (протокол № 17 від 7 грудня 1961 р.) [7]. У 1965 році Постановою Президії Центральної Ради з туризму від 16 листопада були затверджені оновлені Правила організації самодіяльних туристичних поїздок на території УРСР, включаючи порядок присвоєння спортивних розрядів і звань, Положення про туристські подорожі та кваліфікаційні комісії. Отже, йдеться про аматорський (самодіяльний) спортивний туризм. Варто зазначити, що основним видом спортивного туризму на той час були подорож або похід [2]. Історично туристичні подорожі для виконання категорій з видів туризму називалися походами. Тому в практиці та теорії спортивного туризму необхідно визначати спортивний туризм саме як похід. Похід – це спорт і спортивний туризм. Немає походу – немає основного змісту і сенсу спорту та спортивно-оздоровчого туризму. У спортивному туризмі, згідно з визначенням мети його діяльності, головним є досягнення туристами високих спортивних результатів і виконання

спортивних занять [29]. Основними є спортивні туристські походи та змагання з техніки спортивного туризму (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Всеукраїнський туристично-географічний турнір у Вінниці (Сабарів)

Спортивний похід – це подорож із використанням активних засобів пересування туристів, подолання природних перешкод, за визначеним маршрутом, у визначений час зі спортивною або комплексною метою, який здійснюється силами самих учасників або спеціалізованими організаціями з видів туризму, включених до переліку класифікованих спортивних маршрутів України [16]. Результатом спортивного походу є отримання учасниками розряду з видів спортивного туризму [9].

За останні десятиліття у спортивному туризмі набули популярності туристські спортивні змагання. Вони виникли як активні форми підготовки туристів до майбутніх походів. На початку 90-х років ХХ століття, у зв'язку з розпадом системи профспілкового, самодіяльного туризму в Україні, можливість брати участь у спортивних туристських походах значно зменшилася. Навіть декілька років в Україні не було походів вищої категорії складності, тому деякі туристи почали активно брати участь у змаганнях з туристичної техніки. Для виконання вищих розрядів з техніки спортивного туризму умови, необхідні для занять на першостях зі спортивного пішогодного туризму, не вимагаються [10]. З

техніки спортивного туризму можна стати майстром спорту набагато швидше, ніж зі спортивного пішохідного туризму (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Чемпіонат України зі спортивних туристських походів учнівської та студентської молоді [55].

Аналізуючи розвиток цього виду спортивного туризму, у майбутньому конкуренція з технікою спортивного туризму може виявитися у різних видах спорту. З часом спортивне орієнтування відокремилася від самодіяльного туризму як вид спорту, так само як скелелазіння від альпінізму. На сьогоднішній день існують два види туристських спортивних змагань: змагання з технікою спортивного туризму та змагання туристично-спортивних походів [11].

Змагання з технікою спортивного туризму – це проходження певної дистанції, подолання природних або штучних перешкод, виконання спеціальних туристичних завдань. Метою змагань є поліпшення технічної та тактичної майстерності студентів, забезпечення безпеки майбутніх спортивних виїздів, виявлення найсильніших команд та студентів, а також проведення спортивних занять [13].

Змагання туристично-спортивних походів полягають у проходженні командою туристичного маршруту певної протяжності, подоланні за нормативний час природних перешкод різних категорій складності, таких як перевали, пороги і т.д. Метою участі в змаганнях є перемога та виконання спортивних завдань, а формою організації є чемпіонати [1].

У спортивно-оздоровчому туризмі, згідно з визначенням мети діяльності, головним є підтримка організму людини в здоровому фізичному стані, відновлення фізичних і духовних сил. За цими критеріями основними формами є ступеневі або категорійні походи та туристичні таблиці. Етапні походи є основою майбутніх спортивних походів, основою туристичного досвіду, найбільш масовою і доступною формою спортивного та спортивно-оздоровчого туризму [28].

Туристичні табори – це тимчасові або постійно діючі бази, призначені для підвищення туристичних знань, навичок та активного відпочинку, а також для оздоровлення та підготовки туристів до походів і змагань (рис. 1.7). До допоміжних форм спортивно-оздоровчого туризму відносяться прогулянки, екскурсії та туристські зльоти. Прогулянки є доступним і короткочасним видом туризму, здійснюються з пізнавальною, оздоровчою або комплексною метою. Екскурсії – це колективне відвідування певних об'єктів з пізнавальною метою [31].

Туристські зльоти представляють собою найбільші масові туристичні змагання, програма яких включає кілька змагань з різних видів туризму та різноманітні творчі конкурси [30].

Рис. 1.7. Спортивно туристичний табір в Україні «Курінь Довбуша»

**Загальне порівняння визначень: «спортивний туризм»,
«спортивно-оздоровчий туризм», «рекреаційний туризм»**

№ з/п	Види туризму	Критерії			
		<i>мета</i>	<i>форми</i>	<i>види діяльності</i>	<i>функції</i>
1	Спортивний туризм	Вдосконалення техніко-тактичної майстерності учасників, забезпечення безпеки майбутніх спортивних туристських походів, виявлення найсильніших команд та учасників, виконання спортивних занять.	Спортивні туристські походи та змагання з техніки спортивного туризму.	Випробування фізичних, психічних і духовних сил людини, підвищення туристичної майстерності туриста, виконання нормативів спортивних розрядів.	Фізичний розвиток та здоров'я. Розвиток навичок. Соціальна взаємодія. Охорона довкілля. Рекреація. Розвиток туризму.
2	Спортивно-оздоровчий туризм	Підтримання організму людини і здорового фізичного стану, відновлення фізичних і духовних сил людини	Похід (подорож). туристській табір	відновлення фізичних, психічних і духовних сил людини, вдосконалення туристських знань, умінь і навичок, активний відпочинок, оздоровлення з метою підготовки туристів до спортивних походів і змагань.	Фізичне здоров'я так релаксація. Зміцнення імунної системи. Розвиток навичок. Соціальна взаємодія. Охорона довкілля. Рекреація та відпочинок.
3	Рекреаційний туризм	Забезпечення комфортних умов для відпочинку. Створення умов для відновлення фізичного та психологічного здоров'я. Розвиток та підтримка інфраструктури. Охорона природних та культурних ресурсів. Розвиток регіону.	Пляжний туризм. Екскурсійний туризм. Спортивний туризм. Спортивного оздоровчий туризм. Екотуризм. Релігійний туризм, тощо.	Відновлення емоційного та фізичного стану. Вироблення навичок в спортивному туризмі. Самопізнання. Саморозвиток в культурному та історичному середовищі. Навчальні та розважальні програми. Заповідники. Пізнавальний вид.	Фізичне та психічне відновлення. Збереження культурної спадщини. Охорона довкілля. Розвиток екологічної свідомості.

Експедиції – це багатоденні походи з науково-дослідницькою метою. Вони передбачають вивчення та дослідження території чи об’єктів на певному маршруті. Якщо експедиції відповідають вимогам певного виду туризму, то їх можна вважати походами відповідної складності [26]. Залежно від мети та спрямованості роботи, можуть проводитися туристсько-спортивні, краєзнавчі, наукові та інші експедиції (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Експедиція студентів природничо-географічного факультету ВДПУ ім. М. Коцюбинського.
Проходження польової практики з географічних дисциплін

Згідно з вище приведеними характеристиками, можна зробити висновок, що спортивний туризм та спортивно-оздоровчий туризм в основному є формами пішого туризму та інших видів туристичної діяльності. Основні відмінності між ними полягають у рівні туристичного досвіду та кваліфікації учасників і у кінцевих цілях [28].

Використання терміну «активний туризм» у наукову термінологію спортивного туризму, можливо, використовується не вдало. Зазвичай, у більшості випадків, окрім (віртуального туризму) туризм завжди включає в себе активність. На практиці існують подорожі з використанням активних видів пересування, які відповідають бажанням та потребам туристів, і саме це є предметом дослідження в рамках активного дозвілля [4]. Активне дозвілля може розглядатися як будь-яка

діяльність, що надає людині можливість відпочити, розважитися та отримати задоволення, вимагаючи від неї певного рівня фізичної або інтелектуальної активності. Цей термін широко використовується у сферах фізичної культури, спорту, туризму, рекреації та ін. У фізичній культурі та спорті активне дозвілля може включати різноманітні види фізичної активності, які людина обирає для відпочинку та підтримки свого фізичного та психологічного здоров'я. У туризмі та рекреації активне дозвілля може включати туристичні маршрути, екскурсії та інші активності, які дозволяють людям насолоджуватися природою та історичними пам'ятками, а також займатися різноманітними видами спорту, такими як катання на лижах, велосипедні прогулянки, сноубординг, плавання, каякінг, гірські походи тощо [25].

Екстремальний туризм описується як форма подорожі, яка суттєво виходить за межі звичайних вимог до спортивних подорожей та включає діяльність з підвищеним ризиком, що не властива звичайним видам туризму [53]. Наприклад, в Україні проводяться пригодницькі заходи, які відповідають означенню екстремального туризму (Додаток В). Наприклад, в Буковині відбулися пригодницькі туристичні заходи, такі як *Marmot* – екстрим-марафон 2006, які відбувалися відповідно до правил пригодницьких заходів в Україні. Більше 60 спортсменів взяли участь у міжнародних пригодницьких туристичних перегонах. Символом змагань цього року була ящірка, зокрема саламандра, яку обрали за її швидкість і розум. У Вижниці учасників зустрічали місцеві аматорські танцювальні та співочі колективи, які своїми виступами додали спортсменам бойового духу. Самі спортсмени також не відставали у вмінні організувати свято, зокрема команди мали оригінальні назви: «Люди-тіні», «Шаблезуба білка», «Козаки». Учасники долали маршрути на території Вижницького та Путильського районів за двома класами: «*Expedition*» та «*Sprint*». У класі «*2Expedition*» 15 команд по чотири учасники за 75 годин мали подолати 300 кілометрів, з яких 10 кілометрів – на самостійно виготовлених плавзасобах, 90 кілометрів – трекінг та орієнтування, 170 кілометрів – на велосипедах, та 30 кілометрів рафтинг на катамаранах. Кожна команда обов'язково мала одну жінку, яка проходила дистанцію нарівні з чоловіками. У класі «*Sprint*» стартували 22 команди по два

учасники. За 25 годин вони подолали 128 кілометрів: 40 кілометрів трекінг, 70 кілометрів на велосипеді та 10 кілометрів – сплав на самостійно виготовлених плавзасобах [51].

Наприклад, яскравим прикладом екстремального туризму є подорожі Сергія Гордієнка (рис. 1.9). Сергій Іванович – відомий експерт з екстремального одиночного виживання, учасник двох експедицій на Північний полюс (1995 і 1998 роки, першим в історії незалежної України встановив там Державний Прапор України). Був у складі Першої Української антарктичної експедиції на станцію ім. Вернадського як інструктор з виживання в екстремальних умовах (1996–1997 роки, здійснив там унікальний 1000-кілометровий перехід). Випробовував себе вражаючими одиночними експедиціями в Південній Америці, Африці та Євразії. З 2012 року почав далекі водні подорожі: на простому морському каяку спускався Дніпром до Чорного моря, обходив Кримський півострів до Азовського моря або прямував до острова Зміїний. Побував на Білому морі, вперше в історії пропливши на суденці такого класу від гирла річки Кем через Соловецькі острови до Архангельська. Подолав сотні кілометрів Охотським морем та всю велику сибірську річку Об. Вінцем цих унікальних досліджень можливостей людини і її адаптації в водному середовищі стала експедиція «Міст співдружності» (2017–2018 роки), в межах якої Сергій Гордієнко обійшов Чорне море по периметру. На такому плавзасобі та за таким маршрутом до нього ще ніхто не подорожував. Важлива деталь: в усіх своїх експедиціях Сергій Іванович принципово не використовує механічні засоби пересування – лише силу м'язів ніг або рук (на воді, веслом). На Далекому Сході за українським мандрівником і його собакою кілька днів стежив тигр. Біля Байкалу на Сергія Івановича напав ведмідь-людоджер. Напади вовків і здичавілих собак траплялися у його біографії понад десяток разів. Під час походів Євразією його вкусила небезпечна змія, але він вижив, як і після укусу в Африці [15].

Рис. 1.9. Сергій Гордієнко [15]

<https://www.youtube.com/watch?v=xtMbkqgEtrs>

Розвиток і вдосконалення рівня знань, умінь та навичок у подоланні природних перешкод різноманітних форм природного рельєфу є ключовим результатом у спортивному туризмі. Це включає в себе як фізичне, так і духовне вдосконалення. У термінології спортивного туризму також існує поняття *спортивно-подієвого* туризму. Цей вид туризму об'єднує спортивні змагання та події з подорожжю та відпочинком у нових місцях. Це може бути участь у забігах на великі відстані в інших країнах, велосипедних гонках по гірських маршрутах,

туристичних заходах із скелелазіння або сплавах на каяках. Цей вид туризму зазвичай привертає людей, які цінують спорт, а також тих, хто прагне поєднати подорож з новими враженнями та змагальним духом. Учасники можуть брати участь у спортивних заходах як аматори або професіонали. Організатори спортивних подій часто створюють спеціальні комплексні тури, які включають не лише участь у змаганнях, але й різноманітні туристичні екскурсії після завершення змагань [14, 16].

Отже, терміни «спортивний туризм», «спортивно-оздоровчий туризм» і «оздоровчо-спортивний туризм» в основному є синонімами і вказують на той самий вид діяльності – туристичні походи, спорт і пов'язані з ними види туристичної діяльності. Однак, залежно від того, яка функція переважає в діяльності, термінологія може відрізнятися. Спортивно-оздоровчий туризм акцентується на рекреаційній складовій, тоді як спортивний туризм відображає об'єднуючий аспект спорту та спортивно-оздоровчого туризму. Крім того, поняття може включати більший спектр фізичної активності, такий як прогулянки на природі, велосипедні поїздки, рафтинг, гірські походи, скелелазіння, каякінг і т. п., і може бути як індивідуальною, так і груповою діяльністю [27].

1.2. Підходи до організації спортивного туризму

У сфері туризму важливо розробити методичні принципи, що сприятимуть організації спортивного туризму. Здійснений історичний аналіз, розгляд теоретичних аспектів та практичний досвід дозволяють визначити наступні методологічні засади організації спортивного туризму.

Принцип комплексного підходу до організації спортивного туризму ґрунтується на створенні комплексної системи освіти та навчання, що забезпечує розвиток особистості у всіх її аспектах: духовному, інтелектуальному та фізичному. Ефективним способом досягнення цієї мети є поєднання спортивної, пізнавальної, життєвої та оздоровчої діяльності. Цей принцип можна застосовувати у всіх сферах життя та сприяє розвитку гармонійно розвиненої особистості [8].

Принцип поєднання туризму, краєзнавства та екології був актуальним у педагогічній діяльності на початку 1920-1930-х років, що і відзначили вчені-краєзнавці К. Мікульський та Е. Пеленський. Основна специфіка спорту та спортивно-оздоровчого туризму полягає у реалізації діяльності, що відбувається в природному та соціальному середовищі. Перебування в природі сприяє її пізнанню, а знайомство з рідним краєм, його історією, культурою та місцевими звичаями виховує патріотизм і повагу до рідного краю. Вивчення регіонів подорожей та їх природних, соціокультурних особливостей сприяє безпеці подорожей. Туризм та туристична робота неможливі без поєднання з екологічним вихованням особистості, що відповідає вимогам сучасності до високої екологічної культури туристів [24].

Принцип поступового освоєння навколишнього світу, починаючи з краєзнавства і переходячи до країнознавства, базується на важливій потребі людини розуміти світ навколо себе і свою особистість. З дитинства людина вчиться освоювати світ: свій будинок, родину, школу, мікрорайон, місто, область, країну, свою Батьківщину, а згодом інші країни та народи. Якщо людина не відчуває любові і не знає своєї Батьківщини, їй важко стати патріотом своєї країни. Початкові подорожі мають розпочинатися у власній країні. Вивчення місцевості, її історії, культури та умов завжди вимагає зусиль. Це дозволяє краще розуміти подорож і робить її приємнішою та безпечнішою. Подорожі також дозволяють поглибити знання про культуру, природу та історію. Цей принцип сприяє вихованню в молоді любові до Батьківщини та поваги до інших країн [33].

Принцип зростання набуття туристичного досвіду визначає правила туристсько-спортивних походів. У деяких випадках турист не може обирати маршрути підвищеної складності, якщо він не має достатнього досвіду в пішохідних маршрутах меншої складності. Цей принцип гарантує, що туристи мають необхідні навички та досвід для безпечних подорожей [35].

Принцип туристсько-краєзнавчого ряду передбачає важливу складову туристично-краєзнавчої та туристично-спортивної діяльності – туристсько-краєзнавчий цикл. Цей цикл включає планування, проведення та підведення підсумків всіх туристичних заходів, таких як екскурсії на природні території,

походи, далекі походи та експедиції, зльоти та туристичні змагання, конференції тощо. Ці цикли є частиною гносеологічної петлі освоєння світу і спрямовані на розвиток туризму та інших видів спорту, допомагаючи туристичним регіонам розширювати свої знання. Сучасний туристсько-екскурсійний цикл поділяється на три категорії: сезонний – пов'язаний із періодом відпочинку та сезоном; щорічний – це низка сезонних циклів, що призводять до головної події; річний – низка річних циклів, які утворюють систему туризму, туристичної діяльності та туристично-спортивної діяльності. У системі, яка поєднує туристсько-краєзнавчу та туристично-спортивну діяльність, поточний цикл є структурним. Тому конкретне завдання для туристів є структурно значущим. Цей принцип дозволяє планувати багаторічні системи організації та розвитку спортивного туризму [43].

Принцип самоврядування туристичної групи передбачає, що кожен учасник майбутньої подорожі, незалежно від того, чи це дорослі, чи молодіжні (студентські, шкільні) групи, має відповідальність за певний аспект туристсько-краєзнавчої діяльності. У таких групах кожному учаснику призначається певна туристсько-краєзнавча посада, що визначає його зв'язок з певною роботою. Це передбачає, що кожен член групи вільно виконує обов'язки, що впливають з цієї посади. Умовною посадою тут розуміється добровільне зобов'язання кожного учасника групи виконувати певну частину загальної роботи. Зазвичай, назва посади відповідає змісту виконуваних обов'язків. У ситуаціях автономних туристичних походів структура посад стає необхідною для забезпечення кращої організації туристичного побуту та безпеки групи [12].

Вплив на особистість виявиться набагато сильнішим, якщо кожен турист матиме туристсько-краєзнавчу посаду під час подорожі. Ця концепція застосовується у багатьох навчальних предметах і сприяє впровадженню краєзнавчого підходу в освіті. Крім того, крім отримання важливих життєвих навичок та значного розширення кругозору, туристи здобудуть цінні навички взаємодії, маючи можливість співпрацювати з товаришами та викладачами у відповідальних ситуаціях [43].

Принцип активного дозвілля відрізняється від професійної діяльності тим, що він спрямований не на досягнення спортивних результатів, а на задоволення

спортивних інтересів та бажань людини у вільний час. Основою цього принципу є розваги, корисні для фізичного і морального здоров'я, які приносять задоволення і радість. Це дозвілля спрямоване на задоволення потреби у вільному виборі видів активності, активному відпочинку, прагненні до фізичного вдосконалення та зміцнення здоров'я, а також на пошук середовища для спілкування. Активний відпочинок корисний і доступний у будь-якому віці. Самостійна організація такого відпочинку не вимагає великих навичок і знань, не потребує хорошої фізичної підготовки. Це позитивно впливає на самопочуття та дозволяє отримувати нові враження [26, 31].

Згадані принципи спортивного туризму є важливими для розвитку туризму загалом та формування всебічно розвиненої особистості. Обидва принципи спрямовані на фізичний, духовний та психологічний розвиток туристів, а також на збереження довкілля та розвиток туризму у конкретних регіонах. Незважаючи на їхні відмінності, ці принципи можуть взаємодоповнювати один одного для досягнення кращих результатів у впровадженні спортивного туризму в Україні.

По-перше, фізичний розвиток туристів є ключовим аспектом спортивного туризму. Завдяки активним видам діяльності, таким як піші походи, альпінізм, рафтинг, велосипедні тури та інші, туристи мають можливість покращити свою фізичну форму, підвищити витривалість та зміцнити здоров'я. Регулярна фізична активність позитивно впливає на серцево-судинну систему, опорно-руховий апарат та загальне самопочуття людини.

По-друге, духовний розвиток також є невід'ємною частиною спортивного туризму. Знаходження на природі, віддаленість від міської суєти та можливість зосередитися на власних думках сприяють духовному збагаченню. Туристи мають можливість глибше пізнати себе, розвинути внутрішній спокій та гармонію. Крім того, знайомство з новими культурами, традиціями та історією регіонів, де проводяться туристичні заходи, розширює кругозір та сприяє духовному зростанню.

По-третє, психологічний розвиток туристів включає покращення емоційного стану та здатність справлятися зі стресом. Активний відпочинок на природі, виклики, пов'язані з подоланням природних перешкод, та командна

робота під час групових походів сприяють підвищенню самооцінки, зміцненню волі та розвитку комунікативних навичок. Туристи навчаються співпрацювати, довіряти один одному та ефективно вирішувати конфлікти.

Крім того, збереження довкілля є одним із ключових аспектів спортивного туризму. Відповідальне ставлення до природи, дотримання принципів екотуризму та мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище сприяють збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь. Туристи, які займаються спортивним туризмом, повинні бути обізнані про важливість екологічної свідомості та дотримання правил поведінки в природних умовах.

Розвиток туризму у конкретних регіонах також є важливим завданням спортивного туризму. Завдяки активному розвитку туристичних маршрутів, створенню інфраструктури та підтримці місцевих громад, регіони отримують можливість економічного зростання та соціального розвитку. Туристи, відвідуючи різні куточки країни, сприяють поширенню інформації про природні та культурні багатства України, що стимулює розвиток внутрішнього та міжнародного туризму.

Таким чином, принципи спортивного туризму, спрямовані на фізичний, духовний та психологічний розвиток туристів, а також на збереження довкілля та розвиток туризму у конкретних регіонах, є взаємодоповнюваними та необхідними для досягнення позитивних результатів у впровадженні спортивного туризму в Україні. Вони створюють основу для формування всебічно розвиненої особистості та сприяють сталому розвитку туристичної галузі країни.

2 РОЗДІЛ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Світовий досвід розвитку спортивного туризму

Приклади впровадження спортивного туризму в індустрії туризму показують, що ці види туризму завжди привертають увагу. Особливо популярним є подієвий туризм, який ґрунтується на проведенні різноманітних культурних, розважальних та спортивних заходів. Це дозволяє задовольнити різноманітні потреби туристів та сприяє розвитку місцевої економіки. Розвиток подієвого туризму є ключовим компонентом розвитку туризму та економіки багатьох країн та міст. Подієвий туризм є формою туризму, яка дозволяє туристам детально ознайомитись з традиціями та культурою відвідуваного регіону і надає їм незабутні враження та задоволення (Додаток Г).

З появою технічного прогресу роль подієвого туризму значно зросла, і на сьогодні він є дуже популярною формою відпочинку. Насиченість та доступність івентів привертають все більше відвідувачів до певної країни. Подієвий туризм зосереджується на відвідуванні різноманітних культурно-історичних, природно-екологічних, спортивних, економічних та соціально-політичних заходів [27, 42]. Цей вид туризму дуже популярний у Бразилії, де регулярно проводяться масштабні карнавали, фестивалі та інші заходи. У Іспанії популярний туризм пов'язаний з коридою, небезпечним, але видовищним видом спорту. У Італії подієвий туризм приваблює туристів святами, фестивалями, тижнями розпродажу та гастрономічними подіями.

Під новим напрямом туризму в спортивно-подієвому туризмі розуміють проведення будь-яких масштабних і видовищних спортивних заходів. Туристичне паломництво є формою спортивно-видовищного спорту. Цей напрямок туризму стрімко розвивається і стає все більш популярним. З кожним роком зростає популярність подієвих турів [42]. Спортивний та подієвий туризм є життєво важливими для розвитку регіону. Оскільки на час святкування всі готелі заброньовані, туристам слід підготуватися до розміщення в номерах. Цей фактор слід враховувати заздалегідь. Спортивний та подієвий туризм мають на меті

надати можливість людям взяти участь або відвідати спортивні події, змагання чи туристичні проекти. Сучасне життя робить спорт природною частиною нашого життя.

Хізер Дж. Гібсон [48] аналізує спортивний туризм і підкреслює його унікальність в індустрії туризму, оскільки він поєднує два напрями – спорт і туризм – з різними формами знань про спорт та туризм. Автор ділить спортивний туризм на два рівні: світові події (наприклад, Олімпійські ігри та Чемпіонат світу з футболу) і окремі регіональні змагання, такі як міжнародні тури з гольфу, бадмінтону, крикету, лиж, гольфу та інших видів спорту зі змінюваними місцями (країнами) проведення змагань. Останніми роками уряди багатьох країн запропонували різні способи номінації своєї країни як країни-переможця [48]. Для визначення місця приїзду туристів, які цікавляться спортом, наприклад, місце проведення змагань, для любителів різних видів спорту.

Помітною подією у визначенні спортивного туризму стала конференція, що відбулася в 2001 році в університеті Лутона (США). Ця конференція не лише об'єднала дослідників спортивного туризму, але й допомогла створити сервер спортивно-туристичних послуг, який мав на меті розширення інформованості всесвітньої спільноти.

Один із перших міжнародних проєктів, який сприяв обміну програми стали спільним проєктом трьох університетів: США, Європейські університети та Канадсько-європейське товариство. Вони спонсорують спортивний туризм. Програма співробітництва у сфері вищої освіти, зазначає, що студенти з Канади будуть брати участь у програмі яка діє у сфері вищої освіти з 2002 року. Ці програми будуть також доступні для навчання в Європі. Ці інститути також проводитимуть тритижневі курси та буде доступно дистанційне навчання та інтенсивне навчання через Інтернет [36].

Розглянемо представлену таблицю 2.1 з переліком найпопулярніших і масових видів спорту в усьому світі.

Найпопулярніші масові види спорту

№	Види спорту	%
1	Легка атлетика (ходьба, біг)	9,6
2	футболу	8,4
3	плавання	8,1
4	Заняття з йоги	7,4
5	Велоспорт	6,4
6	Баскетбол	5,7
7	Волейбол	5,4
8	Аеробіка	5,3
9	Теніс	4,9
10	Бодібілдинг	4,7
11	Гольф	4,5
12	Спортивні танці	3,8
13	Лижні види спорту	3,4
14	Одиночний бій	3,4
15	Настільний теніс	3,1
16	Орієнтація	3,0
17	Національні види спорту	2,7
18	Альпінізм	2,6
19	Роликовий спорт	2,0
20	Екстремальні види	1,1
21	Різні види спорту	4,5

Міжнародними ресурсами спортивного та подієвого туризму є Олімпійські та Всесвітні ігри, Європейські та Азіатські Олімпійські ігри, американські чемпіонати світу та внутрішні турніри, матчі та дуелі. Фанати спортивних видовищ зорієнтовані на ці ресурси [42].

Під інфраструктурою спортивних арен розуміють компанії, які організують подорожі і змагання, спортивні споруди (стадіони, спортивні комплекси, майданчики), заклади харчування та розміщення, що надають свої послуги спортсменам і вболівальникам безпосередньо на території спортивних арен. Місцеві сувенірні магазини, дитячі та юнацькі спортивні школи також входять до складу інфраструктури. Рівень інфраструктури прямо впливає на привабливість для фанатів та прибутковість спортивних арен [41].

Однією з найбільших та найдавніших спортивних подій, які збирали людей з різних країн світу, були Олімпійські ігри (рис. 2.1). Перші ігри відбулися в 776 році до нашої ери. Цей період мав деякі туристичні риси та може вважатися початком розвитку спортивно-подієвого туризму [2].

Рис. 2.1. Олімпійські ігри 2024 р. у Франції, м. Париж

З часом з'явилися інші види спорту, на які приїжджало все більше людей. Справжній прорив стався з появою футболу. Офіційною датою його появи вважається 1863 рік у Великій Британії, хоча існує багато фактів про існування подібних змагань набагато раніше. Футбол швидко розвивався та здобував все більше прихильників, створювалися команди та асоціації. Завдяки новим інвестиціям та коштам, інфраструктура розвивалась. Глядачі почали їздити разом із своїми командами на міжнародні змагання до інших країн, розвиваючи спортивно-подієвий туризм [6].

Однією з найрозвиненіших областей у світі за рівнем поширення спортивно-подієвого туризму є Європа [31]. Нижче автор наводить таблиці з найбільш відвідуваним чемпіонатом в Європі, яким є Чемпіонат Європи з футболу, що збирає більше 2,5 мільйонів туристів з усього світу. Далі йдуть найпопулярніші ліги країн-лідерів у поширенні спортивно-подієвого туризму: Англійська Прем'єр-ліга, Іспанська Ла Ліга, Італійська Серія А та Німецька Бундесліга.

Відвідування таких змагань не лише підвищує інтерес до спорту, але й є основою для розвитку туристичної галузі в країнах, де проводяться ці змагання.

Багато українських любителів спортивно-подієвого туризму відвідують футбольні матчі, такі як Ліга чемпіонів УЄФА, Ліга Європи УЄФА, Суперкубок УЄФА та Чемпіонат Європи з футболу. Останній проводиться щотири роки і є змаганням між європейськими національними збірними (рис. 2.2).

Таблиця 2.2

Переваги спортивного подієвого туризму для країни

Переваги	Характеристика
Економічна вигода	Підвищення рівня зайнятості, зростання ВВП, збільшення обсягів туристичного ринку та збільшення обсягу інвестицій.
Культурне збагачення	Події можуть привернути увагу до місцевих культур, традицій та історії, допомагаючи зберегти їх, а також пропагувати їх серед відвідувачів.
Розширення та удосконалення інфраструктури	Підвищення потреби у побутових та транспортних послугах може стимулювати розвиток туристичної інфраструктури. Привернення уваги до країни.

Рис. 2.2. Дефлімпійська збірна України вперше стала чемпіоном світу з футболу (2023 р)

В світі спортивно-подієвий туризм відкриває широкі можливості для розвитку. Річна кількість туристів, які обирають цей вид відпочинку, постійно зростає, що сприяє розвитку інфраструктури та витрат на розвиток команд і клубів. Україна також має великий потенціал для розвитку спортивно-подієвого туризму. На жаль, цей вид туризму ще не отримав достатньої уваги та фінансування, але зростання інтересу до спорту та подій у світі може привести до збільшення кількості відвідувачів, які обирають Україну як місце для подорожей [18, 44].

Спортивно-подієвий туризм є важливим економічним фактором, який сприяє розвитку інфраструктури та підвищенню соціального рівня життя населення. Цей вид туризму має потенціал для подальшого росту як у світі, так і в Україні [37].

Різноманітні спортивно-подієві заходи можна поділити за їх змістом та характером. Серед таких заходів варто відзначити гастрономічні фестивалі, серед яких найвідомішим є фестиваль пива в Німеччині «*Oktoberfest*», спортивні події (футбол, автомобільні перегони, спортивні танці та інше), а також національні фестивалі та виставки (наприклад, Каннський фестиваль, Бразильський карнавал та ін. рис. 2.3).

Рис. 2.3. Бразильський карнавал (подієвий туризм)

Перед проведенням будь-якої події важливо враховувати ряд вимог, серед яких найважливішою є створення неповторної атмосфери, що приверне увагу туристів та піднесе їх настрій, а також збудить бажання відвідати подію знову. Крім того, необхідно мати чітку стратегію проведення події, яка враховуватиме час і місце проведення, а також детальний аналіз потенційних споживачів послуг та їх потреб [22].

Проведення футбольних матчів може стати ключовим чинником розвитку спортивно-подієвого туризму в Україні. Однак, для створення ефективних туристичних продуктів на основі футбольних матчів, необхідно провести попередній аналіз. Наприклад, важливо визначити, який саме матч може бути найбільш привабливим для іноземних туристів, дату проведення матчу та локацію, де він буде проводитися. Крім того, організація та безпека відвідувачів є ключовими аспектами для успішного проведення футбольного матчу [34].

Такі заходи можуть привернути увагу туристів, збільшити потік іноземних гостей, підвищити економічний рівень та підвищити відомість країни серед широкого загалу. Однак важливо також забезпечити відповідну інфраструктуру, комфортні умови для перебування та інші аспекти, що впливають на якість туристичного продукту.

Український футбол відомий своїми досягненнями у світі спорту:

- *Збірна України*: Кілька разів збірна України з футболу виходила на чемпіонат світу та Європейський чемпіонат і посідає важливе місце у рейтингу ФІФА.
- *Шахтар Донецьк*: Один з найвідоміших футбольних клубів в Україні, «Шахтар Донецьк», має численні досягнення у європейських турнірах.
- *Динамо Київ*: Футбольний клуб «Динамо Київ» також відомий своїми успіхами у європейських турнірах і вважається одним із найбільш відомих українських футбольних клубів.
- *Розвиток молодіжного футболу*: Україна славиться розвитком молодіжного футболу та проведенням національних та міжнародних турнірів для дітей та підлітків.
- *Вболівальники*: Україна має відомих та вірних вболівальників, які завжди підтримують свої улюблені команди на матчах як у країні, так і за її межами.

Україна володіє значними спортивними об'єктами та має здатність організувати масштабні міжнародні змагання та інші події. Крім того, український футбол налічує велику кількість прихильників як в Україні, так і за її межами. Недавні міжнародні події, такі як Євро-2012 (рис. 2.4) та Фінал Ліги Європи УЄФА 2018, відбулися в Україні й показали, що країна може успішно господарювати події міжнародного рівня. Однак для розвитку спортивно-подієвого туризму в Україні потрібно вирішувати ряд проблем, таких як поганий стан спортивних об'єктів, недостатня інфраструктура для прийому туристів та низький рівень безпеки. Крім того, в Україні необхідно розвивати маркетингові та рекламні стратегії, щоб привернути увагу туристів до спортивних подій [34].

Рис. 2.4. Євро 2012 в Україні

Отже, аналізуючи світовий досвід використання спортивного туризму та форм активного відпочинку, можна стверджувати, що спортивні події стають все привабливішими для туристів, що може стимулювати розвиток туристичної галузі в цілому. Розглядаючи наведені дані, можна зробити висновок, що розвиток спортивно-подієвого туризму є економічно обґрунтованим для країн, де він проводиться. Україна має значний потенціал для розвитку спортивно-подієвого туризму, оскільки вона має багату спортивну культуру та історію. Проте, для

досягнення успіху в цій галузі необхідно вдосконалювати інфраструктуру, забезпечувати безпеку туристів, розвивати маркетингові стратегії та просувати туристичні продукти України на міжнародному рівні [34].

2.2. Сучасний стан спортивного туризму України

Розвиток спортивно-подієвого туризму є важливим напрямом як в українській, так і в світовій туристичній галузі, оскільки він може забезпечити додаткові надходження до бюджету країни та збільшити кількість іноземних туристів, що відвідують Україну та інші країни взагалі. Подорожі з метою відвідування великих спортивних подій, таких як Олімпійські ігри, або участі у організованих спортивних заходах або подіях як частина групи або самотійно, є дуже популярними [4, 9, 11]. Спортивний туризм можна поділити на три спеціалізовані напрямки:

- відвідування значних спортивних заходів;
- групові та секційні заняття спортом;
- участь у різноманітних та нестандартних видах спорту.

Звісно, у спортивному туризмі можуть бути різноманітні додаткові елементи в залежності від конкретної поїздки. Наприклад, це може включати відвідування спортивних музеїв, стадіонів або арен, де проводяться відомі спортивні змагання, а також тренування з відомими тренерами та спортсменами.

Деякі люди обирають спортивний туризм як спосіб підтримки здорового способу життя та активного відпочинку, включаючи заняття на відкритому повітрі, такі як піші прогулянки, велосипедні прогулянки або водні види спорту. Організатори таких поїздок можуть надавати додаткові послуги, такі як транспортування, розміщення, харчування та розваги, для забезпечення комфорту та задоволення учасників [21].

Так, COVID-19 справді вплинув на наше життя і змінив його надовго. Глобальна пандемія викликала великі труднощі для туристичної галузі. Запроваджені обмеження та закриття кордонів призвели до значного зменшення кількості міжнародних подорожей і відміни багатьох запланованих поїздок. Це створило серйозні виклики для туристичних компаній, авіакомпаній, готелів та

інших учасників ринку туризму, і додатково підкреслило необхідність адаптації до нових реалій.

Пандемія COVID-19 справді сильно вплинула на спортивну та подієву галузі через обмеження масових зібрань та переміщення людей. Спортивний туризм був досить популярним до початку пандемії, але багато змагань та тренувань було скасовано або перенесено на невизначений термін, а деякі проводилися без глядачів через ризик поширення COVID-19 (рис. 2.5).

Рис. 2.5. COVID-19 і спорт

У зв'язку з цим попит на спортивно-подієвий туризм значно зменшився, що суттєво вплинуло на доходи та розвиток цього сегмента туристичного ринку. Багато компаній, що спеціалізуються на спортивних турах та подіях, зазнали значних втрат, оскільки були змушені скасовувати або переносити свої заходи. Це мало великий вплив на туризм, пов'язаний зі спортивними подіями, такі як футбольні матчі, марафони, тенісні турніри, змагання з велоспорту та інші.

Багато спортсменів, звиклих подорожувати для участі в змаганнях, вимушені були переглянути свої плани або знайти альтернативні способи займатися спортом, такі як вправи вдома, пробіжки на вулиці, велосипедні прогулянки тощо. Люди все більше зверталися до відпочинку у власній країні, що спричинило зменшення спортивного туризму за кордоном.

Також відбулися зміни в індустрії туризму: багато готелів, ресторанів і транспортних компаній зазнали значних фінансових втрат. Згідно з опрацьованою

інформацією, можна скласти аналітичну таблицю 2.3 з впливом COVID-19 на спортивний туризм.

Таблиця 2.3

Вплив пандемії COVID-19 на розвиток спортивного туризму

№	Показник	Опис показника
1	Зменшення кількості подій у спортивному туризмі	Багато спортивних подій було відкладено або скасовано через пандемію, що привело до зменшення кількості спортивних подій у туризмі.
2	Зміна масовості спортивних заходів	Більшість спортивних заходів відбувається зараз з меншою кількістю учасників, що спричинило зміну масовості спортивного туризму
3	Розвиток віртуальних форматів спортивного туризму	У зв'язку з обмеженнями на масові події, було запроваджено віртуальні формати спортивних подій, такі як віртуальні марафони, що призвело до розвитку віртуального спортивного туризму.
4	Збільшення популярності спортивного туризму в своїй країні	Більшість туристів, які мають намір подорожувати, стали зосереджуватися на відпочинку у власній країні, що призвело до збільшення популярності спортивного туризму в своїй країні.
5	Зміни в індустрії туризму	Багато готелів, ресторанів і транспортних компаній зазнали великих фінансових втрат.
6	Зменшення попиту на спортивно-подієвий туризм	Це вплинуло на економічні доходи країн та завдало удару по розвитку цього сегмента туристичного ринку.

З інтродукцією вакцинації та зменшенням кількості випадків захворювання деякі спортивні події відновлюються за новими правилами безпеки. Індивідуальні спортивні заходи можуть стати популярними через їхню безпечність. Цілком можливо очікувати появу нових подій у сфері спортивного туризму з новими правилами та обмеженнями для забезпечення безпеки.

Також, дуже важливо, що в цій ситуації виділяються позитивні тенденції у сфері туризму загалом, такі як: збільшення популярності внутрішнього туризму та більш індивідуальні форми подорожей. Багато людей почали відкривати нові місця у своїй країні, обираючи менш переповнені туристичні об'єкти та надаючи перевагу більш екологічним та здоровим формам туризму, таким як велосипедні або пішохідні прогулянки.

Крім того, COVID-19 спричинив значне переосмислення туристичної галузі щодо її підходів та стратегій. Наприклад, туристичні компанії та готелі розпочали працювати над удосконаленням своїх протоколів безпеки та гігієни, щоб забезпечити безпеку для своїх клієнтів та працівників.

Під час пандемії виникло декілька тенденцій у спортивному туризмі:

- Зросло зацікавлення у відкритому просторі: Люди бажають відвідувати нові місця та менш переповнені туристичні об'єкти, що призводить до попиту на активності на свіжому повітрі, такі як походи, велосипедні прогулянки, скелелазіння та інше.
- Зросло зацікавлення у тури в такі місця, як ліси, парки, гірські регіони та пляжі.
- Зросло зацікавлення у еко-туризмі та туризмі в природних заповідниках: Більшість людей, зрозумівши важливість екології та природи, почали віддавати перевагу туризму, який має мінімальний вплив на довкілля та дозволяє насолоджуватись природними красивими краєвидами. Багато туристів віддають перевагу природним ландшафтам, які дозволяють займатися спортивними видами відпочинку, такими як гірський туризм, велосипедні прогулянки, рафтинг, каякінг, альпінізм та інше.
- Зростає популярність здорового способу життя: Під час пандемії люди усвідомили важливість здорового способу життя та фізичної активності, що може призвести до збільшення попиту на спортивні події, такі як марафони, триатлони, спортивні фестивалі та змагання.
- Зросло значення групових занять: Багато спортсменів, які займалися спортом, змушені були перейти на індивідуальні заняття під час карантину. Однак після закінчення пандемії вони можуть шукати способи для занять спортом у групах, таких як табори для підлітків, збори для дорослих та спортивні тури з командою.
- Набуває популярності спортивний туризм у екзотичних місцях: Після тривалих місяців карантину та обмежень на подорожі люди можуть бажати відвідати екзотичні місця для занять спортом, такі як серфінг, кайтінг, дайвінг тощо.

- Зростає популярність цифрових технологій у спортивному туризмі: Зростає кількість туристів, які обирають різноманітні мобільні додатки та онлайн-сервіси для планування своїх подорожей, пошуку маршрутів, ведення журналів подорожей та інше.
- Збільшується використання технологій: З розвитком технологій з'являється можливість проводити віртуальні подорожі та змагання, що зменшує ризик зараження COVID-19. Також зростає кількість можливостей для онлайн-навчання, що дозволяє підвищити кваліфікацію учасників без необхідності їх фізичного присутності.
- Зросло використання альтернативних видів транспорту: Щоб зменшити ризик зараження в громадському транспорті, люди почали користуватися альтернативними видами, такими як велосипеди, самокати, електросамокати. Однак це може негативно впливати на рівень свіжого повітря та фізичну активність.
- Індивідуальні тури набувають популярності: Замість групових турів багато людей обирають індивідуальні тури, що дозволяють уникнути контакту з великою кількістю людей і гарантують більшу безпеку.
- Популяризується набуття навичок безпеки та гігієни: Після пандемії люди стали більш уважними до гігієни та безпеки в місцях відпочинку та під час занять спортом. Тому більшість спортивних турів тепер вимагають дотримання спеціальних правил та протоколів, щоб запобігти поширенню COVID-19.
- Зросла зацікавленість у зменшенні розміру груп: Для забезпечення безпеки відпочиваючих та уникнення переповнення місць відпочинку, багато компаній зменшують розмір груп, які беруть участь у спортивних турах.
- Зросла перевага за місцевим туризмом: Багато людей стали більш зацікавленими у відпочинку та заняттях спортом в своєму регіоні або країні, замість подорожей за кордон.
- Люди все більше наголошують на здоров'ї та фізичній підготовці: Після тривалого періоду карантину та обмежень, люди зрозуміли важливість здорового способу життя та фізичної підготовки. Тому більшість спортивних

турів спрямовані на оздоровлення та зміцнення тіла. Зросли такі види спорту, як велоспорт, хайкінг, плавання, заняття йогою, та люди почали надавати перевагу здоровому харчуванню.

- Зріс інтерес до екстремальних видів спорту: Це може бути висотний туризм, стрибки з парашутом, банджі-джампінг, скелелазіння, спелеотуризм та інші види діяльності, що вимагають сміливості та фізичної підготовки. Збільшення кількості туристів, які шукають унікальних і незабутніх вражень. Більше туристів віддають перевагу маршрутам спортивного туризму, які дозволяють дістатися до віддалених і важкодоступних місць, таких як гори, каньйони, водоспади, печери тощо.
- Пандемія COVID-19 суттєво обмежила можливості активного відпочинку людей у багатьох країнах світу. Багато масових подій були обмежені або скасовані, а спортивні клуби та тренажерні зали закриті. Однак люди знайшли нові способи займатися спортом, такі як біг на свіжому повітрі та виконання вправ вдома, а також зайнялися новими хобі.
- Хоча пандемія COVID-19 суттєво вплинула на активне дозвілля, багато людей відчували потребу у зміні своїх звичок та підвищенні рівня своєї фізичної та психологічної стійкості. З цієї причини, після пандемії COVID-19 виникли наступні тенденції в активному дозвіллі:
 - Відкриття більшої кількості майданчиків та спортивних закладів: Багато людей прагнуть повернутися до звичних форм активного дозвілля, таких як спортивні змагання та тренування, що призводить до збільшення попиту на спортивні заклади.
 - Розвиток онлайн-спорту: Під час карантину багато людей займалися спортом вдома за допомогою онлайн-тренувань, тому можливо, що ця тенденція буде продовжуватися і після кінця пандемії.
 - Збільшення популярності неklasичних форм активного дозвілля: Під час карантину багато людей відкрили для себе нові способи активного дозвілля, такі як велосипедні прогулянки, скейтбординг, роликові ковзани та інші нестандартні форми активності, які можуть залишитися популярними після кінця пандемії.

- Зростання інтересу до природних об'єктів: Багато людей під час карантину відкрили для себе близькі до природи місця, такі як парки, ліси, озера та інші місця для прогулянок та релаксу. Ця тенденція може продовжуватися й після пандемії.

Загалом можна зробити висновок, що COVID-19 прискорив зміни в спортивному туризмі та активному дозвіллі, а також стимулював розвиток віртуальних форматів, особистісного розвитку через зміну свідомості та внутрішнього туризму [18]. Однак, слід також зазначити, що сучасний етап вніс свої корективи у сферу спортивного туризму та активного дозвілля, незважаючи на вплив пандемії.

COVID-19 та сучасний етап є двома різними аспектами розвитку спортивного туризму та активного дозвілля. У контексті спортивного туризму та активного дозвілля, сучасний етап можна розглядати як певний період, що характеризується актуальними тенденціями розвитку цих галузей, а також новими технологіями, формами та видами активного відпочинку, які є доступними та привабливими для широкого загалу [18].

Основні тенденції розвитку спортивного туризму у сучасному світі наступні:

- Розвиток екстремального спорту: у світі все більше людей віддають перевагу активному та екстремальному відпочинку, що зумовлює популярність подій, таких як веломарафони, скейтбординг та інші.
- Екологічний туризм: люди стають все більш свідомими щодо екологічних проблем та віддають перевагу екотуризму, що стимулює розвиток спортивних заходів на природі.
- Розвиток спортивних заходів на місцевому рівні: зростає популярність спортивних заходів на місцевому рівні, що дозволяє привернути туристів та розвивати спортивний туризм на рівні міст та регіонів.
- Використання технологій: розвиток технологій дозволяє покращити організацію та безпеку спортивних подій, а також створювати нові можливості для туристів, наприклад, використання віртуальної реальності (рис. 2.6).

- Розвиток спортивного туризму для здоров'я: зростає популярність спортивного туризму, який спрямований на поліпшення фізичного та психологічного здоров'я туристів, наприклад, заняття йогою, фітнесом, здоровим харчуванням та іншими засобами.
- Розвиток спортивного туризму для соціально вразливих груп: зростає популярність спортивного туризму для соціально вразливих груп, таких як люди з обмеженими можливостями, діти та молодь з низьким рівнем доходу та інші.
- Розвиток спортивних турів зі здоровим способом життя.

Етап сучасності спортивного туризму та активного дозвілля можна охарактеризувати як період інтенсивного розвитку та диверсифікації цих видів туризму. Він характеризується зростанням популярності спортивних подій та змагань, збільшенням інтересу до активного відпочинку та екстремальних видів спорту, а також використанням новітніх технологій у сфері спорту та туризму. На цьому етапі спостерігається також зростання залучення іноземних туристів на спортивні заходи та змагання, розвиток спортивно-подієвого туризму та створення нових спортивних туристичних продуктів. Також значно зростає кількість спортивних об'єктів, які стають доступними для відвідувачів, і з'являються нові маршрути для активного відпочинку.

Загалом, етап сучасності спортивного туризму та активного дозвілля характеризується широким розмаїттям пропозицій та можливостей для людей, які бажають займатися спортом та відпочивати активно. Водночас, це створює нові виклики та завдання для розвитку туризму, пов'язані зі збереженням природи та створенням безпечних умов для відпочинку та змагань (табл. 2.4).

Тенденції спортивного туризму у майбутньому

Зростання популярності	Спортивний туризм стає все більш популярним в світі, зростає кількість туристів, які займаються спортом під час відпочинку.
Розширення спектру видів спорту	Розширюється перелік видів спорту, які можна включити в туристичний продукт. На популярності набирають фітнес, йога, водний спорт, велосипедний спорт тощо.
Розвиток екотуризму	Екотуризм стає все популярнішим в спортивному туризмі, оскільки багато людей хочуть поєднати спорт з відвідуванням природних заповідників та парків.
Розвиток технологій	Застосування технологій у спортивному туризмі стає все більш поширеним, що дозволяє створювати більш ефективні туристичні продукти та забезпечувати безпеку туристів.
Відкриття нових маршрутів	З'являються нові можливості для спортивного туризму, оскільки створюються нові маршрути та об'єкти спортивного відпочинку в різних куточках світу.
Розвиток спортивного туризму відповідно до потреб ринку	Конкуренція на ринку туризму змушує розвивати спортивний туризм відповідно до потреб туристів, які шукають нові та незвичні форми відпочинку.
Зростання уваги до здорового способу життя	Спортивний туризм сприяє популяризації здорового способу життя, що стає важливим для багатьох людей у світі.
Розвиток співпраці між країнами	Дружні відносини з країнами, сприяють популяризації країни для туристичної галузі

Рис. 2.6. Віртуальні технології у спортивному туризмі

Цифровізація стала важливим чинником розвитку спортивного туризму та активного відпочинку в сучасному світі. Її значення зросло з підвищенням використання смартфонів і комп'ютерів. Мобільні додатки та соціальні мережі надають туристам корисну інформацію про маршрути та події, а також можливість взаємодії з іншими туристами [40].

Цифровізація також забезпечує зручний спосіб бронювання туристичних послуг, таких як проживання в готелях, оренда спортивного спорядження, квитки на події тощо. Крім того, спортивні заходи та події можуть проводитися в онлайн-форматі, що дозволяє людям з усього світу брати участь та насолоджуватися подіями [17].

Усі ці технологічні інновації роблять спортивний туризм та активний відпочинок більш доступними та зручними для всіх. Проте важливо забезпечити безпеку [19] (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Тенденції оцифрування спортивного туризму

Аспекти	Опис
Електронна реєстрація та бронювання	Клієнти можуть забронювати квитки та місця на заходах онлайн через веб-сайти, додатки та/бо спеціальні платформи.
Маршрутизація та навігація	Застосунки та гаджети допомагають користувачам зорієнтуватися на маршруті, показують точне місцезнаходження, планують оптимальний маршрут та навіть попереджають про небезпеку.
Технічне забезпечення	Компанії розробляють та впроваджують нові технології, такі як дрони, <i>GPS</i> -трекери, сенсори та інші, для поліпшення якості та безпеки проведення активних заходів.
Аналітика та статистика	Компанії збирають та аналізують дані про клієнтів, їхні переваги та потреби, а також про ринок та конкурентів, щоб покращити якість послуг та збільшити прибуток.
Електронний маркетинг	Компанії використовують соціальні мережі, електронну пошту та інші онлайн-інструменти для реклами та просування своїх послуг серед потенційних клієнтів.
Онлайн-освіта	Веб-семінари, онлайн-курси та інші електронні форми навчання стають все популярнішими серед людей, що хочуть збільшити свої знання та навички у спортивному туризмі та активному відпочинку.

Отже, можна стверджувати, що за останні кілька років спортивний туризм зазнав значних змін. Зокрема, зросла популярність внутрішнього туризму, змінилися формати і збільшилася популярність віртуального спортивного туризму, розвинувся екотуризм, а також зріс інтерес до активного відпочинку та спорту.

Пандемія COVID-19 відіграла значну роль у стимулюванні розвитку віртуальних форматів та внутрішнього туризму. Через обмеження на міжнародні подорожі та заходи соціального дистанціювання люди почали більше досліджувати власні країни, відкриваючи для себе нові можливості для активного відпочинку. Це призвело до збільшення популярності кемпінгу, пішохідного туризму, велопоходжень та інших видів активного відпочинку на природі. Водночас, розвиток цифрових технологій дозволив створювати віртуальні тури та спортивні змагання, які можна було проводити та відвідувати онлайн, що сприяло подальшій цифровізації туристичної сфери в цілому. Крім того, екотуризм, який зосереджується на відповідальному ставленні до природи та місцевих культур, набуває все більшої популярності. Люди прагнуть не лише насолоджуватися красою природи, але й робити свій внесок у її збереження, що стимулює розвиток відповідальних туристичних практик.

Можна сказати, що сучасний спортивний туризм трансформувався у нові способи дозвілля з інноваційними технологіями, які забезпечують доступ до різних видів спорту. Завдяки цьому, люди можуть займатися улюбленими видами спорту або випробувувати нові, не виходячи з дому або подорожуючи до нових місць. Ця тенденція продовжує розвиватися, адже технології постійно вдосконалюються, пропонуючи кожного разу більше можливостей для туризму і спорту. Таким чином, спортивний туризм стає більш доступними, різноманітними та інклюзивними, що сприяє його популярності у всьому світі.

3 РОЗДІЛ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Спортивний туризм в Україні, проблеми та перспективи

Спортивний туризм в Україні – результат тривалого історичного розвитку. Він пройшов складний шлях від найпростіших форм подорожей до сучасної туристичної індустрії. Аналіз джерел свідчить, що туристичний рух в Україні не припинявся навіть під час соціальних катаклізмів і негараздів. Йому завжди був притаманний поступальний розвиток, соціальна орієнтація, пошук нових форм і видів діяльності. Основна особливість спортивного туризму полягає в тому, що він, на відміну від багатьох інших видів туризму та спорту, не потребує значних матеріальних витрат. По-перше, він розвивається в наявному природному середовищі і не вимагає великих капіталовкладень для підготовки та проведення масових заходів, а також будівництва спеціальних споруд. По-друге, матеріально-технічне та організаційне забезпечення цих заходів значною мірою здійснюється самими туристами. По-третє, існує громадська система підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, яка може ефективно функціонувати з мінімальними витратами з боку держави [3].

Однак, незважаючи на великі потенційні можливості та соціальну й економічну значущість, спортивний туризм в Україні розвинений недостатньо. Основні труднощі, з якими стикається спортивний туризм, пов'язані з економічними проблемами розвитку суспільства, майже повною відсутністю державної та громадської підтримки цього виду спорту, недосконалістю або відсутністю сучасної нормативно-правової, методичної та інформаційної бази, а також внутрішніми організаційними проблемами в самому туристсько-спортивному русі, що накопичилися за останні роки. Ці проблеми стримують розвиток спортивного туризму в Україні, незважаючи на його потенціал і значущість для суспільства. Необхідно звернути увагу на

покращення економічної ситуації, збільшення державної та громадської підтримки, а також створення сучасної нормативно-правової, методичної та інформаційної бази [9].

Слід також врахувати потребу в модернізації внутрішніх організаційних структур та механізмів управління туристсько-спортивним рухом. Важливим аспектом є залучення інвестицій у розвиток інфраструктури спортивного туризму та створення умов для ефективної діяльності громадських організацій, які займаються підготовкою та підвищенням кваліфікації кадрів. Забезпечення інформаційної підтримки, популяризація спортивного туризму через засоби масової інформації та соціальні мережі можуть сприяти залученню більшої кількості людей до цього виду активного відпочинку. Також важливо підтримувати міжнародне співробітництво, обмін досвідом та участь у спільних проектах, що сприятиме підвищенню рівня спортивного туризму в Україні [27].

Підсумовуючи, для подальшого розвитку спортивного туризму в Україні необхідно комплексно вирішувати наявні проблеми, впроваджувати сучасні підходи до управління та організації, забезпечувати матеріально-технічну базу і підтримувати активну участь громадян у туристсько-спортивних заходах.

Організація спортивного туризму та активного дозвілля займається плануванням і проведенням подорожей для задоволення спортивних інтересів та активного способу життя, які можуть включати різні види спорту. Для успішної організації потрібні досвід і знання в галузі спорту та туризму, а також уважне врахування факторів безпеки, технічного обладнання, віку та рівня підготовки учасників, а також погодних умов.

Для успішної організації спортивного туризму та активного дозвілля необхідні щонайменше такі ресурси:

- висококваліфікований персонал, який має досвід в організації та проведенні спортивних туристичних заходів;

- відповідне технічне обладнання, яке забезпечить безпеку та комфорт учасників під час подорожі;
- планові маршрути та програми, що відповідають потребам та інтересам учасників;
- належна комунікація з учасниками, яка дозволить повідомляти про зміни в програмі, допомагати у разі проблем, забезпечувати безпеку та дізнаватися про думки та інтереси учасників;
- розуміння та уважне ставлення до екологічних аспектів і етики поведінки в природі.

Організація спортивного туризму та активного дозвілля може мати значний вплив на економіку регіону та збільшувати туристичний потенціал. Зокрема, спортивний туризм може сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, таких як готелі, ресторани, магазини спортивних товарів та послуг. Крім того, це може привабити більше туристів до регіону, підвищуючи його популярність і сприяючи розвитку [23].

Однак, організація спортивного туризму та активного дозвілля може мати й негативні наслідки, зокрема вплив на екологію та природу. Тому при плануванні та здійсненні таких заходів необхідно дотримуватися принципів екологічної та соціальної відповідальності, мінімізувати негативний вплив на природу та забезпечувати безпеку учасників і місцевих жителів.

Загалом, спортивний туризм та активне дозвілля є важливими компонентами туризму, які забезпечують більш активний та цікавий відпочинок, покращують фізичну підготовку та самопочуття, а також стимулюють розвиток місцевих громад та економіки. Однак, важливо пам'ятати про відповідальний та екологічний підхід при їх організації та проведенні.

Крім екологічних та соціальних аспектів, організація спортивного туризму та активного дозвілля потребує певного рівня організації та безпеки. Наприклад, необхідно забезпечити безпечні умови для участі в різних видах

спорту та розваг, а також мати досвідчену команду працівників, здатну керувати заходами та відповідати на непередбачені ситуації [20].

Також важливо мати на увазі необхідність планування та розробки програм подій з відповідною документацією та ліцензіями. Наприклад, для проведення різних активних видів спорту, таких як скелелазіння, сплав на каяках (рис. 3.1) або заняття парашутним спортом, може знадобитися спеціальне дозвілля та страхівка. Також варто зазначити, що успішна організація спортивного туризму та активного відпочинку потребує залучення великої кількості різноманітних ресурсів, таких як фінансові, людські та матеріальні ресурси. Тому, плануючи подібні заходи, необхідно враховувати витрати та можливості, а також розвивати партнерські відносини з місцевими органами влади, туристичними компаніями та іншими зацікавленими сторонами.

Рис. 3.1. Каякінг в Україні

Організація спортивного туризму в Європі є важливою галуззю, яка забезпечує як місцевому населенню, так і туристам можливість займатися різноманітними видами спорту в прекрасних природних умовах [54]. Європа пропонує безліч видів спорту, які можуть бути доступні для туристів:

- гірськолижні курорти;
- велосипедні екскурсії (рис. 3.2);
- каякінг;
- альпінізм;

- піші прогулянки.
- тощо

Більшість країн Європи мають добре розвинену спортивну інфраструктуру, таку як спортивні майданчики, тренажерні зали, пішохідні та велосипедні доріжки, а також якісні готелі та ресторани для туристів. Організація спортивного туризму в Європі часто підтримується державою та місцевими владами, які створюють різноманітні програми та заходи для приваблення туристів. Наприклад, в Австрії та Швейцарії багато гірськолижних курортів, які підтримуються державою та приваблюють туристів з усього світу. У Франції, Німеччині та Італії також багато велосипедних екскурсій, які пропонують туристам пройти через найкрасивіші місця країни.

Рис. 3.2. Велоекскурсія до Буго-Деснянського заказника (м. Вінниця)

3.2. Європейський спортивний туризм

У деяких країнах Європи також існують спеціалізовані компанії, які займаються організацією спортивного туризму та активного відпочинку. Вони пропонують послуги з навчання, оренди спортивного обладнання та створення туристичних маршрутів. В цілому, спортивний туризм в Європі є дуже

розвиненою сферою, яка має значний потенціал для подальшого росту. Він надає можливість туристам займатися улюбленими видами спорту в чудових природних умовах, де вони можуть насолоджуватися красою пейзажів та відчувати підвищену дозу адреналіну [52].

Однак важливо враховувати відповідальність як туристів, так і організаторів спортивних заходів у збереженні природи та довкілля. Надмірне використання природних ресурсів та забруднення природних місць може негативно вплинути на навколишнє середовище, а також на місцеве населення та туристичну індустрію. Тому організатори спортивного туризму мають дотримуватися екологічних стандартів та забезпечувати безпеку та комфорт для туристів. Взагалі, спортивний туризм в Європі є важливою галуззю, яка має великий потенціал для подальшого розвитку та приваблення туристів з усього світу. Він дає можливість любителям активного відпочинку насолоджуватися красою природи та займатися улюбленими видами спорту, сприяючи розвитку туризму в країнах Європи [50].

Крім того, спортивний туризм є важливим стимулом для розвитку місцевих економік, оскільки в залежності від масштабу інфраструктури та послуг він може приносити значні прибутки для місцевих підприємств і туристичної галузі. Також спортивний туризм сприяє розвитку туристичних об'єктів, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя населення. Європейський спортивний туризм пропонує широкий спектр різних видів спорту, які можна займатися в різних місцевостях. Наприклад, гірськолижний туризм у Альпах, кайтсерфінг на Атлантичному узбережжі Франції, велосипедні маршрути в Голландії, каное на озерах Швейцарії та багато іншого. Дуже популярним є також екотуризм, який надає можливість туристам насолоджуватися красою природних ландшафтів та спостерігати за дикими тваринами. Загалом, спортивний туризм є однією з найпопулярніших форм туризму в Європі, яка дозволяє туристам займатися улюбленими видами спорту та насолоджуватися красою природи та культурними пам'ятками.

Водночас він сприяє розвитку місцевих економік та збереженню природних ресурсів [50].

Організація активного відпочинку в Європі полягає у проведенні різноманітних розважальних та пригодницьких заходів, які можуть відбуватися як на воді, так і на суходолі. Основні види активностей включають плавання, водні види спорту, туризм, кемпінг, риболовлю, велосипедні екскурсії, альпінізм та інші. Організація активного відпочинку має наступні ключові переваги: забезпечує можливість відпочити від рутини, займатися улюбленими видами спорту, познайомитися з новими місцями та людьми, поліпшити фізичне та психологічне здоров'я. Деякі з прикладів активного відпочинку в Європі включають каякінг у Хорватії, пішохідні екскурсії в Альпах, велосипедні маршрути в Нідерландах, рафтинг на Арді, екскурсії до історичних місць у Римі та Парижі, та багато інших. Активний відпочинок досить популярний серед туристів в Європі, особливо серед молоді та сімей з дітьми, які шукають активності для спільного проведення часу [50].

Екотуризм також є популярною формою активного відпочинку в Європі, оскільки він дозволяє дізнатися більше про місцеву природу та сприяє збереженню довкілля. Наприклад, екскурсії на велосипеді в Ірландії, які включають відвідування природних заповідників та озер, де можна спостерігати різноманітну фауну та флору, або піші екскурсії в Норвегії, під час яких туристи можуть насолодитися захоплюючими пейзажами Фьордів, відвідати водоспади та високогірні озера.

Організація активного відпочинку в Європі зазвичай проводиться через туроператорів або різноманітні агенції подорожей, які пропонують пакетні тури з різними видами спорту, що можуть бути підібрані відповідно до інтересів та побажань туристів.

Крім того, у Європі також існують різноманітні спортивні клуби та асоціації, які спеціалізуються на різних видах спорту, і допомагають організовувати змагання та інші заходи [50].

У Європі вже доступно активне відпочинок, який можна організувати самостійно, наприклад, взявши напрокат спорядження, автомобіль або велосипед і обравши власний маршрут.

Світовий ринок спортивного туризму наразі оцінюється у 2023 році в 324 мільярди доларів США, а до 2030 року зросте до 1803 мільярдів доларів США із середньорічним темпом зростання 35,2% протягом прогнозованого періоду. Світовий спортивний туризм є одним із секторів туристичної індустрії, що найбільш динамічно розвивається і демонструє пристойні темпи зростання протягом останніх двох десятиліть. Туристичний сектор постійно розвивається, однак зараз спостерігається значна трансформація попиту та очікувань мандрівників. Сьогодні інноваційне сегментування означає відмову від типових заздалегідь визначених схем, ідентичних і універсальних подорожей, коли всі туристи роблять одне й те саме протягом певного періоду. З іншого боку, індивідуальні / кастомізовані пакети викликають більше довіри і обираються для спортивних подорожей [54].

Рис. 3.3. Світовий ринок спортивного туризму

Крім того, очікується, що спортивний туризм продовжить набирати обертів протягом прогнозованого періоду, відкриваючи інноваційні шляхи, що сприятимуть підвищенню якості життя в різних громадах [19].

Сегментація ринку Європи. Інсайт за типами. Залежно від виду, ринок поділяється на жорсткий спортивний туризм та м'який спортивний туризм. Серед цих видів туризму сегмент жорсткого спортивного туризму займає найбільшу частку ринку в 2023 році і, як очікується, зростатиме найшвидшими темпами протягом прогнозованого періоду завдяки кількості людей, які беруть участь у спортивних змаганнях. Такі заходи слугують мотивацією для глядачів і приваблюють велику кількість відвідувачів.

Аналіз за видами спорту. За видами спорту ринок поділяється на пригодницький, баскетбол, крикет, футбол, гольф, хокей, автоспорт, регбі, теніс, зимові види спорту та інші види спорту. Серед них футбол та пригодницький спорт займають найбільшу частку на ринку спортивного туризму, який розвивається в усьому світі майже в усіх країнах у великих і малих масштабах.

Інсайт за напрямками. За місцем призначення ринок поділяється на внутрішній та міжнародний. З обох сегментів максимальна частка припадає на міжнародні напрямки, що пов'язано з великою кількістю міжнародних турнірів, які організуються по всьому світу з величезними інвестиціями, що підтримують зростання туристичного сектору.

Погляд на кінцевого споживача. На основі кінцевого споживача ринок поділяється на індивідуальних і групових туристів та установи. Очікується, що в поточному році найбільша частка ринку припадатиме на індивідуальних і групових туристів, які, як очікується, зростатимуть найшвидшими темпами завдяки великій кількості мандрівників, які подорожують як індивідуальні учасники або глядачі, для яких спорт є основною причиною подорожі [46].

Світовий ринок спортивного туризму (2023 р.) [54]

Метрика звіту	Деталі
Період	2018 - 2023
Розглянутий базовий рік	2024
Період прогнозування	2025 - 2030
Розмір ринку в 2023 році	324 мільярди доларів США
Прогноз доходів у 2030 році	1803 мільярди доларів США
Темпи зростання	35.2%
Сегменти, охоплені у звіті	За типами, за видами спорту, за місцем призначення та кінцевим користувачем
Сфера застосування звіту	Тенденції, рушійні сили та обмеження ринку; оцінка та прогноз доходів; аналіз сегментації; вплив COVID-19; стратегічні розробки компаній; аналіз частки ринку ключових гравців; профілювання компаній
Регіони, охоплені звітом	Північна Америка, Європа, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Близький Схід та решта світу

Тенденції галузі. За останні кілька десятиліть спостерігається стрімке зростання кількості міждержавних та внутрішньодержавних спортивних ліг. Ці ліги дивляться не лише місцеві глядачі, але й міжнародні глядачі також привертають увагу. Ця тенденція продовжуватиме зростати протягом прогнозованого періоду.

Рушійні фактори зростання. Кількість спортивних подій та глядачів зростає у всьому світі. Це в основному пов'язано з наявністю великої спортивної інфраструктури, включаючи стадіони, клуби тощо. Крім того, за останні кілька років інтерес до спорту також швидко зростає в країнах, що розвиваються. Крім того, очікується, що кількість глядачів на майбутніх національних та міжнародних спортивних заходах у 2020 та 2021 роках зросте двозначним числом. Олімпійські ігри 2020 року в Японії та Чемпіонат світу з футболу 2022 року в Катарі є одними з найбільш очікуваних турнірів у

найближчі роки. Всі ці фактори вплинуть на розвиток спортивного туризму на ринку в найближчому майбутньому.

Виклики. Сектор спортивного туризму є дуже фрагментованим, з великою кількістю малих і великих гравців, що працюють на ринку. Крім того, процес бронювання перейшов від ручного до цифрового методу, що дозволяє мандрівникам здійснювати бронювання онлайн. Через це зростає ймовірність шахрайства. Такі випадки, що траплялися в минулому, відлякують туристів від онлайн-бронювання. Це вплине на зростання ринку в найближчі роки.

Географічний огляд. Географічно Європа є найбільшим ринком спортивного туризму, оскільки в різних країнах розвиваються різні види спорту. Крім того, регіон організує деякі з найбільших спортивних турнірів та заходів, що приваблюють внутрішню та міжнародну аудиторію.

Крім того, Північна Америка та Азіатсько-Тихоокеанський регіон займають другу та третю позицію на ринку спортивного туризму відповідно. АТР є найбільш швидкозростаючим регіоном протягом прогнозованого періоду і, як очікується, перевищить частку Європи протягом наступних десяти років. Китай, Індія та Австралія є одними з найвідоміших країн, де спортивні події організуються у великих масштабах.

Конкурентне розуміння. Ключовими гравцями на ринку спортивного туризму є деякі з найбільших туристичних компаній, які пропонують заздалегідь визначені та індивідуально розроблені пакети для індивідуальних та групових подорожей. Крім того, цей сектор є гігантським міжконтинентальним бізнесом, який залучає інвестиції, привертає політичний інтерес, увагу ЗМІ та мільйони глядачів і учасників, які подорожують. Таким чином, спорт - це великий бізнес, який допомагає деяким країнам розвивати свою економіку, організуючи спортивні заходи у себе в країні. *BAC Sport* - це надійна компанія, що займається спортивними подорожами та гостинністю на замовлення з 25-річним досвідом надання пакетів для корпорацій, консержів, приватних осіб та заохочувальних агентств, а також організацією подорожей та логістики для футбольних ЗМІ Англії. Компанія пропонує

індивідуальні пакети на Формулу-1, теніс, гольф, футбол, регбі та багато інших спортивних подій як в Україні, так і по всьому світу [46].

Club Europe Travel є спеціалізованим туроператором АВТА, який працює зі школами по всьому світу. Компанія пропонує високоякісний культурний досвід у вигляді концертних турів, гірськолижних турів та освітніх турів до країн по всьому світу. Деякі з ключових гравців, що працюють на ринку спортивного туризму: ВАС Sports, Club Europe Holidays Ltd., Gullivers Sports Travel Limited, Inspiresport, MATCH Hospitality, QuintEvents, Sports Travel & Hospitality Group, THG Sports, Unique Sports Travel Limited та Victory Sports Tours.

Нещодавні розробки ключових гравців.. Inspiresport (провідний британський провайдер турів для розвитку молодіжного спорту) – співпрацює з Крикет Шотландії. Нещодавно компанія запустила Фестиваль крикету *R66T* та Кубок *R66T* в Дубаї, а також пропонує внутрішні тури в Ланкаширський крикет [54].

Gullivers Sport Travel (спеціаліст з групових подорожей) співпрацює з *Waratahs Alumni*, де *Waratahs Alumni* організовує чотири спортивні тури під час Чемпіонату світу з регбі у Франції за участю Даррена Коулмана, Філа Во, Тоні Демпсі та Ієна Кеннеді.

VynZ Research [54] проводить широке первинне дослідження, щоб зрозуміти динаміку ринку, підтвердити ринкові дані та отримати ключові думки від експертів галузі. До ключових профілів, які ми опитуємо в галузі, відносяться: генеральний директор, фінансовий директор, технічний директор, президент, віце-президент, менеджери по продуктах, регіональні керівники та інші. Крім того, проводяться опитування кінцевих користувачів, що включають споживачів, для розуміння споживчої поведінки.

«Глобальний ринок спортивного туризму» пропонує комплексний аналіз сегментації ринку разом з оцінкою на прогностичний період 2025-2030 рр. [54].

За типом

- Жорсткий спортивний туризм
- М'який спортивний туризм

За видом спорту

- Пригодницький
- Баскетбол
- Крикет
- Футбол
- Хокей
- Автоспорт
- Регбі
- Теніс
- Зимові види спорту
- Інші види спорту

За призначенням

- Внутрішні
- Міжнародні

За кінцевим користувачем

- Індивідуальні та групові
- Установа

Регіон, охоплений звітом

Північна Америка

- США
- Канада
- Мексика

Європа

- Німеччина
- Великобританія
- Франція
- Італія
- Іспанія
- Решта Європи

Азійсько-Тихоокеанський регіон

- Китай
- Японія
- Індія
- Південна Корея

Решта країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. Решта світу

- Бразилія
- Саудівська Аравія
- Південна Африка
- ОАЕ
- Інші країни

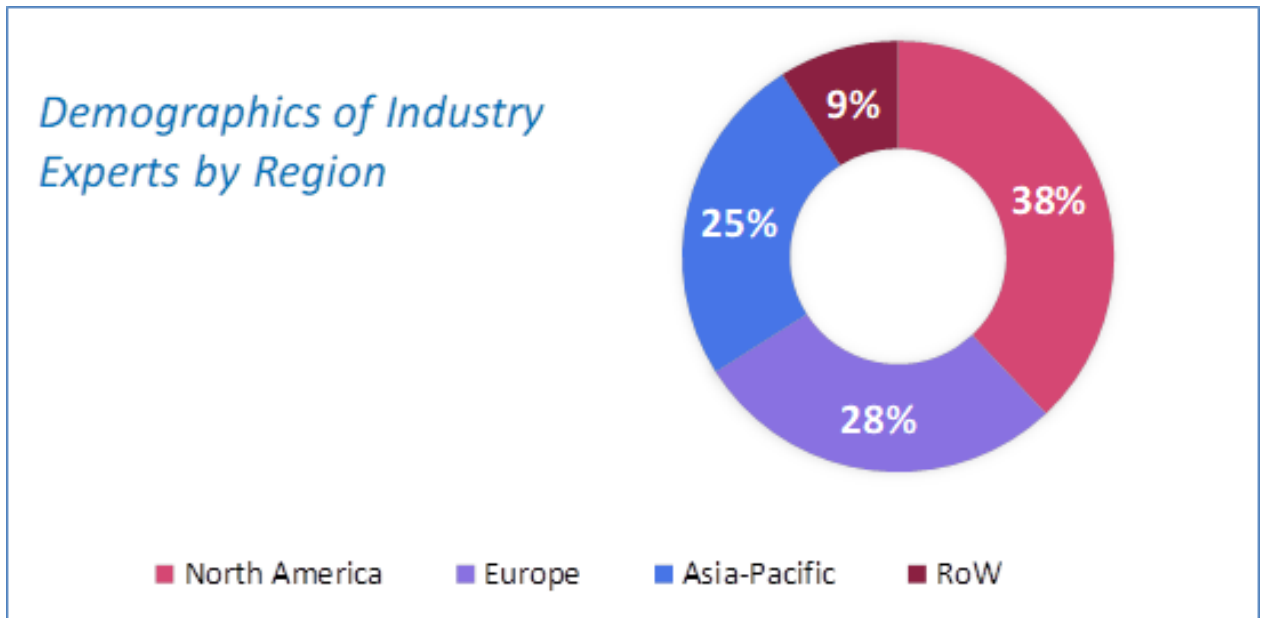

Рис. 3.4. Демографічні показники галузевих експертів за регіонами [54].

Хоча організація спортивного туризму та активного відпочинку в Європі має великі можливості для розвитку, вона також стикається з деякими проблемами:

1. *Екологічні проблеми:* Збільшення кількості туристів, особливо в гірських регіонах, може призвести до забруднення природи та знищення дикої флори та фауни.

2. *Проблеми безпеки:* Спортивні туристи та активні відпочивальники, залежно від виду діяльності, можуть зазнавати підвищеного ризику травм або навіть загибелі.

3. *Недостатня розвиненість інфраструктури:* Деякі регіони Європи не мають достатньої кількості спеціалізованих готелів, кемпінгів, ресторанів, прокатних станцій та інших послуг для комфортного перебування туристів.

4. *Висока цінова політика*: Деякі види спортивного туризму та активного відпочинку можуть бути досить дорогими для відпочивальників, особливо якщо потрібне спеціальне обладнання.

Проблеми з правовими та адміністративними процедурами також можуть виникати. В залежності від країни та виду діяльності, можуть знадобитися спеціальні дозволи та страхування, що може призвести до ускладнень у організації туру або підвищення витрат [9, 35].

Також слід враховувати сезонність. Деякі види спортивного туризму та активного відпочинку, наприклад, лижний спорт або водні види спорту, можуть бути доступні лише протягом обмеженого періоду часу, що може призвести до збитків для бізнесу та обмеження можливостей для туристів.

Організація спортивного туризму в Україні також є досить розвиненою галуззю туризму, яка має великий потенціал для подальшого розвитку. Україна приваблює туристів з усього світу своїм різноманітним ландшафтом, багатою культурною спадщиною та неповторною природою.

Серед популярних видів спортивного туризму в Україні можна виділити наступні:

- гірські походи в Карпатах та Кримських горах;
- скелелазіння та альпінізм на високогірних вершинах;
- велотуризм на веломаршрутах відповідної складності;
- водний туризм (водний сплав на каное, рафтинг, каякінг) на річках та озерах;
- спортивні змагання з орієнтування на природних теренах;
- зимовий спорт (гірськолижний туризм, скандинавська хода, ковзання та ін.).

Україна також має багато спортивних клубів, які пропонують організовані тури та тренування для тих, хто бажає займатися спортивним туризмом. Для організації та проведення спортивного туризму в Україні діють спеціалізовані туроператори та гірськолижні курорти, які пропонують повний спектр послуг для туристів [14].

Крім того, український спортивний туризм може розвиватися за допомогою використання новітніх технологій та підвищення рівня професійної підготовки фахівців у цій галузі.

Також важливо зазначити, що український спортивний туризм може сприяти підвищенню рівня здоров'я та фізичної активності населення, а також сприяти розвитку сільського туризму та інших видів туризму в регіонах, де знаходяться об'єкти для спортивного туризму [24].

Україна має перспективи для розвитку активного відпочинку, оскільки в країні є значні можливості для розвитку туризму та активного дозвілля. Ось деякі з перспектив:

1. Природні ресурси: Україна має різноманітну природну красу, яка створює відмінні умови для різних видів активного відпочинку, таких як гірські лижі, велосипедний туризм, верхова їзда, водні види спорту і т. д.

2. Культурна спадщина: Україна має багату культурну спадщину, таку як замки, фортеці, музеї та інші історичні пам'ятки, які можуть приваблювати туристів з усього світу.

3. Розвиток інфраструктури: Україна активно розвиває туристичну інфраструктуру, яка створює умови для комфортного перебування туристів. Нові готелі, ресторани, кемпінги будуються, створюються нові туристичні маршрути.

Важливість розуміння. Молодь усвідомлює важливість здорового способу життя та активного відпочинку, що сприяє зростанню інтересу до спортивного туризму та активного дозвілля в Україні.

Розвиток технологій. Завдяки прогресу у сфері технологій, таких як мобільні додатки, соціальні мережі, туристичні портали, люди можуть легко знаходити інформацію про туристичні місця та послуги, що сприяє популярності активного відпочинку в Україні.

Україна має ряд громадських організацій, спрямованих на розвиток активного дозвілля та туризму. Наприклад, Національна Федерація Туризму України [44] є найбільшою громадською організацією в Україні, що

займається розвитком туризму та спортивного туризму. Також існують інші організації, такі як Федерація альпінізму та скелелазіння України, Федерація велосипедного спорту України, Федерація туризму на воді тощо.

Уряд України також підтримує розвиток туризму в країні. У 2019 році було створено Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, до компетенції якого входить розвиток туризму. Крім того, уряд реалізує різні програми та проекти для підтримки розвитку туризму в Україні, зокрема програму «Велике будівництво».

Україна має великий потенціал для розвитку активного відпочинку та спортивного туризму, особливо з урахуванням різноманітності природи та ландшафтів. З наявною інфраструктурою та природними умовами країна може конкурувати з іншими країнами, які активно розвивають ці напрямки туризму. Таким чином, перспективи розвитку активного відпочинку та спортивного туризму в Україні є досить високими.

Проте під час дослідження було виявлено деякі проблеми в організації спортивного туризму та активного відпочинку в Україні. *Проблеми з інфраструктурою:* У багатьох регіонах України відсутній розвинений туристичний інфраструктурний потенціал. Недостатньо комфортних готелів, кемпінгів, гірськолижних трас, туристичних маршрутів та велосипедних маршрутів. *Проблеми з безпекою:* Україна не має провідної позиції щодо безпеки туристів. Існують ризики для здоров'я та життя під час відвідування деяких туристичних об'єктів, а також проблема недостатнього контролю над відвідувачами. *Недостатність кваліфікованого персоналу:* У сфері організації спортивного туризму та активного відпочинку в Україні не вистачає кваліфікованих фахівців, які могли б забезпечити безпеку та комфорт для туристів. *Відсутність відповідального підходу:* Україна ще не створила чітку систему відповідальності за надання туристичних послуг. Часто оператори турів не несуть відповідальності за безпеку та комфорт туристів. *Екологічні проблеми:* Відвідуванням туристами зумовлені екологічні проблеми, інвестиції вирішення яких не забезпечені розвитком туризму.

Також серйозною проблемою є низький рівень безпеки під спортивного туризму. Багато туристів та спортсменів не мають достатньої підготовки та досвіду в певних видах спорту, що може призвести до травм та інших небезпек. Крім того, не всі місцеві туристичні компанії та гідрометцентри мають достатню кваліфікацію та досвід для надання відповідних порад та інформації щодо безпеки під час заняття спортом [28].

Ще однією серйозною проблемою є відсутність сприятливого законодавства щодо спортивного туризму. На даний момент не існує одного чіткого закону, який би регулював діяльність у цій сфері. Також в Україні недостатньо популяризується спортивний туризм.

Ще одна проблема, з якою зіштовхуються організатори спортивного туризму – це відсутність достатньої кількості кваліфікованих інструкторів та гідів. Багато людей в Україні відчувають бажання займатися спортивним туризмом, але часто вони не мають достатнього досвіду та знань, щоб робити це безпечно та ефективно [28].

Отже, на підставі аналізу проблем організації спортивного туризму в Україні (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні проблеми організації спортивного туризму в Україні

Основні проблеми	Опис
Недостатня розвиненість інфраструктури	Відсутність сучасних готелів, кемпінгів, тренажерних залів, спортивних майданчиків та іншої інфраструктури, необхідної для здійснення спортивного туризму.
Відсутність підтримки від держави	Недостатня фінансова підтримка з боку держави, відсутність законодавчої бази для розвитку спортивного туризму.
Недостатній рівень безпеки	Недостатня кількість кваліфікованих інструкторів, недостатній рівень знань учасників про можливі ризики під час занять спортом на відкритому повітрі.
Екологічні проблеми	Недостатній контроль за сміттєзвалищами, нерегулярне прибирання та збереження природних ресурсів.
Недостатній рівень освіти	Відсутність спеціалізованих шкіл та університетів, які готували б кадри для розвитку спортивного туризму.

- Збільшення взаємодії з місцевими громадами та організаціями для створення сприятливого середовища для спортивного туризму та активного дозвілля.
- Впровадження регулювання та контролю за дотриманням правил безпеки та екологічних норм під час проведення спортивних заходів.
- Підтримка та стимулювання співпраці між різними секторами, такими як туризм, спорт, освіта та наука, для забезпечення комплексного та інтегрованого розвитку спортивного туризму та активного дозвілля.
- Залучення досвіду та експертизи з країн, де спортивний туризм та активне дозвілля розвинуті більше, для впровадження найкращих практик у практику організації заходів в Україні.

Також варто відзначити, що війна в Україні має серйозний вплив на туризм загалом. Протягом останнього року туризм в Україні зменшився на кілька мільйонів людей, що призвело до значного зменшення доходів та втрат робочих місць у цій галузі. Війна також створює серйозні проблеми в організації спортивного туризму та активного дозвілля.

Основні проблеми, що виникають у цій сфері через війну:

1. Недостатня безпека. Організація спортивних турів та активного відпочинку в регіонах, що знаходяться близько до бойових дій, стає небезпечною для учасників. Загроза терористичних нападів, обстрілів та мін відлякує туристів від спортивних заходів, що впливає на дохідність туристичної галузі. *2. Обмеження доступу до територій.* Військові дії призвели до обмеження доступу до багатьох спортивних майданчиків та місць відпочинку. Це впливає на популярність спортивних заходів та зупиняє дохідність туристичної галузі. *3. Недостатня розвиненість інфраструктури.* Війна призвела до зниження розвитку інфраструктури для спортивного туризму та активного відпочинку. Більшість інвесторів відмовилися від інвестування в галузь, що може призвести до зменшення обсягів туристичних послуг та до втрат робочих місць. *4. Погіршення екологічної ситуації.* Війна призвела до забруднення довкілля та руйнування природних ресурсів. Це

вплинуло на можливість проведення спортивних заходів та активного відпочинку в певних регіонах. 5. *Зменшення популярності.* Війна призвела до зменшення популярності спортивного туризму та активного відпочинку в Україні серед туристів загалом у всіх регіонах.

Отже, узагальнюючи наведене, варто зазначити, що спортивний туризм та активний відпочинок є надзвичайно важливими для людей, які прагнуть до здорового та активного способу життя. Також у цій сфері існує величезний потенціал для розвитку в Європі та Україні. Проте існують проблеми, пов'язані зі стандартизацією, безпекою та екологією, які необхідно враховувати для ефективної організації спортивного туризму та активного відпочинку. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати передові практики та технології, підвищувати свідомість серед туристів та місцевих жителів щодо відповідального ставлення до природних ресурсів та збереження екосистем. Крім того, важливо підтримувати діалог між владою, туристичними компаніями та громадськістю для досягнення спільної мети - розвитку спортивного туризму та активного відпочинку.

Завдяки організації подій, зокрема футбольних матчів, можна не лише підвищити інтерес до країни та її культури, а й забезпечити стабільний розвиток туристичної галузі. Цифровізація та використання онлайн-технологій дозволяють залучати більше людей до спортивних подій та туристичних маршрутів, що підвищує їх популярність та може забезпечити стабільний розвиток галузі у майбутньому [24, 40]. Однак, необхідно враховувати проблеми та перспективи організації спортивних подій, які можуть стати ключовими факторами у розвитку туристичної галузі та підвищенні інтересу до культури країни. Використання інноваційних підходів і пропозицій може значно збільшити наповнення сфери туристичних послуг та розвивати туризм в цілому, що принесе внесок в економіку через створення конкурентного середовища та просування послуг на ринку [19].

3.3. Спортивний туризм Вінниччини

Спортивний туризм стає все популярнішим. У Вінницькій області активно розвиваються такі види активного відпочинку, як велосипедний, кінний та водний туризм. Особливо цікавим видом відпочинку є рафтинг на річках Згар та Південний Буг, де проводяться екстремальні марафони на надувних човнах. У селі Нагоряни Могилів-Подільського району відкрито музейний комплекс «Етноісторичний флай-парк», що знайомить відвідувачів з історією села, його унікальними печерами, ландшафтами та мегалітичною доісторичною спорудою, яку називають «дідусем» Стоунхенджу (рис. 3.5). Музей також висвітлює історію повітроплавання та парапланеризму на Дністровських схилах. Флай-парк є філією музею етнографії та народного мистецтва імені М. Руденко в Могилеві-Подільському і сприяє розвитку туризму в громаді, об'єднуючи парапланеристів з усієї України для участі в змаганнях «Крила Дністра» [39].

Рис. 3.5. Етноісторичний флай-парк «Нагоряни»

У Вінницькому авіаційно-спортивному клубі «Сутиски» проводяться як початкові стрибки з парашутом, так і професійне навчання парашутному спорту, а також польоти і навчання на літаках та планерах. Кінно-спортивні клуби «Вінниччина» та «*Maxikon*» поблизу Вінниці пропонують можливість насолодитися природою, кататися верхи, навчатися кінному спорту з нуля та брати участь у різних змаганнях [39].

Крім того, велосипедний туризм на Вінниччині також має значний потенціал. Маршрути різної складності прокладені через мальовничі ландшафти області, пропонуючи захоплюючі краєвиди та можливість відвідати історичні й культурні пам'ятки. Велосипедні тури дозволяють поєднати активний відпочинок із пізнавальними екскурсіями, роблячи їх популярними серед туристів різного віку (рис. 3.7). Не менш популярним є водний туризм. Сплави на байдарках та каное по Південному Бугу і його притоках приваблюють любителів природи та активного відпочинку. Водні маршрути пропонують туристам можливість побачити дикі куточки природи, яких не можна досягти автомобілем чи пішки (рис. 3.6). У свою чергу, любителі кінного туризму можуть насолодитися мальовничими прогулянками верхи, що дозволяє побачити краєвиди з іншого ракурсу. Уроки верхової їзди, запропоновані у клубах «Вінниччина» та «*Maxikon*», підійдуть як для початківців, так і для досвідчених вершників. Крім того, ці клуби проводять різноманітні змагання та шоу, які можуть стати цікавими як для учасників, так і для глядачів [39].

Рис. 3.6. Рафтинг на р. Південний Буг

Таким чином, Вінниччина пропонує безліч можливостей для активного відпочинку та розвитку спортивного туризму. Різноманітність доступних видів активності дозволяє кожному знайти щось до душі, будь то екстремальний спорт, спокійні прогулянки на природі чи пізнавальні екскурсії. Це робить область привабливою для туристів з усієї України та з-за кордону, сприяючи її популярності як центру активного відпочинку [39].

Рис. 3.7. Велотуризм на Вінниччині

До вже згаданих видів активного відпочинку, на Вінниччині розвиваються й інші напрямки спортивного туризму. Наприклад, трекінг і піший туризм набирають популярності серед тих, хто любить проводити час на свіжому повітрі і досліджувати місцеві краєвиди. Регіон пропонує численні пішохідні маршрути, які проходять через лісові масиви, поля, пагорби та вздовж річок, дозволяючи туристам зануритися в природу та насолодитися її красою.

Зимові види спорту також знаходять своїх прихильників у Вінницькій області. У холодну пору року любителі активного відпочинку можуть спробувати свої сили у катанні на лижах або сноуборді на місцевих схилах.

Деякі райони облаштовані для зимових розваг, пропонуючи прокат спорядження та інструкторські послуги для початківців. Для тих, хто віддає перевагу менш екстремальним видам спорту, але хоче підтримувати фізичну форму, на Вінниччині є багато можливостей займатися фітнесом на свіжому повітрі. Відкриті спортивні майданчики, обладнані тренажерами, дозволяють займатися спортом у будь-який час року, а спеціальні фітнес-програми, організовані на природі, поєднують користь фізичних вправ із приємним відпочинком на свіжому повітрі. Усе це робить Вінницьку область привабливим місцем для тих, хто шукає активний і різноманітний відпочинок (Додаток Б). Розвиток спортивного туризму не лише сприяє популяризації здорового способу життя, але й допомагає зміцнити місцеву економіку, залучаючи туристів та інвесторів. Місцева влада та бізнес активно працюють над тим, щоб створити комфортні умови для туристів, забезпечуючи високий рівень сервісу та безпеки [39].

Таким чином, Вінниччина поступово перетворюється на центр активного туризму в Україні, пропонуючи своїм гостям широкий спектр можливостей для відпочинку та занять спортом у гармонії з природою (Додаток Д).

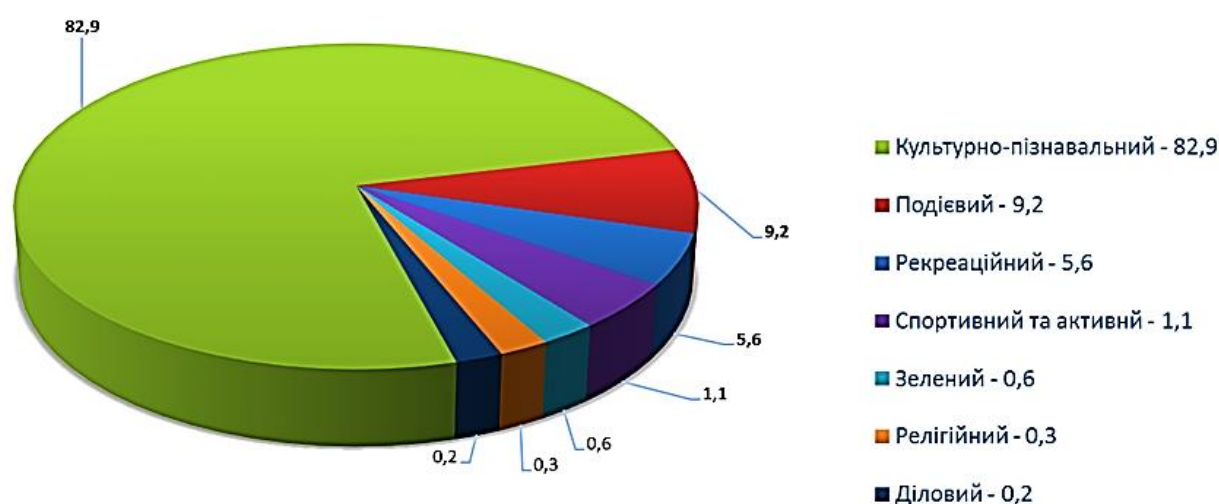

Рис. 3.8. Розподіл видів туризму у Вінницькій області [39].

ВИСНОВКИ

У висновках можна сказати що:

- Історія формування та розвитку спортивного туризму в Україні формується наприкінці ХІХ століття. Перший альпійський клуб був створений 1877 року в Тіфлісі при Кавказькому товаристві природознавства, а в кінці 80-х років ХІХ століття в Ялті виник «Гурток аматорів природи, гірського спорту і Кримських гір». Крим привертав увагу мандрівників близькістю моря та доступністю гір. 1890 року в Одесі виникає Кримський гірський клуб. З 1981 року до 1915 року видається журнал «Записки Кримського горного клубу», в якому публікуються звіти експедицій, описуються маршрути подорожей і екскурсій
- У підходах до організації спортивного туризму розроблено методичні принципи, що сприятимуть організації спортивного туризму. Основні з них: Принцип комплексного підходу; Принцип поєднання туризму, краєзнавства та екології; Принцип поступового освоєння навколишнього світу; Принцип зростання набуття туристичного досвіду; Принцип туристсько-краєзнавчого ряду; Принцип самоврядування туристичної групи; Принцип активного дозвілля;
- Світовий досвід розвитку спортивного туризму показує, що в майбутньому в Україні слід розвивати спортивно-подієвий туризм. Під новим напрямом туризму в спортивно-подієвому туризмі розуміють проведення будь-яких масштабних і видовищних спортивних заходів. Туристичне паломництво є формою спортивно-видовищного спорту. Цей напрямок туризму стрімко розвивається і стає все більш популярним. З кожним роком зростає популярність подієвих турів. Спортивний та подієвий туризм є життєво важливими для розвитку будь-якого регіону України.
- Сучасний стан спортивного туризму України знаходиться на стадії активного та перспективного розвитку. Останнім часом розвитку спортивного туризму в Україні перешкоджали пандемія COVID-19 та

початок війни 24.02.2022 р. Але, незважаючи на усі проблеми, спортивний туризм набуває поступового розвитку та відродження.

- Яскравим прикладом розвитку спортивного туризму в Україні можуть бути країни Європи. Там, спортивний туризм є важливим стимулом для розвитку місцевих економік, оскільки в залежності від масштабу інфраструктури та послуг він може приносити значні прибутки для місцевих підприємств і туристичної галузі. Також спортивний туризм сприяє розвитку туристичних об'єктів, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя населення. Європейський спортивний туризм пропонує широкий спектр різних видів спорту, які можна займатися в різних місцевостях. Європейці постійно займаються прогнозами розвитку туризму та вкладають значні кошти в його розвиток.
- Спортивний туризм Вінниччини стає все популярнішим. У Вінницькій області активно розвиваються такі види активного відпочинку, як велосипедний, кінний та водний туризм. Особливо цікавим видом відпочинку є рафтинг на річках Згар та Південний Буг, де проводяться екстремальні марафони на надувних човнах. Крім того, велосипедний туризм на Вінниччині також має значний потенціал. Маршрути різної складності прокладені через мальовничі ландшафти області, пропонуючи захоплюючі краєвиди та можливість відвідати історичні й культурні пам'ятки.

Отже, спортивний туризм має великий вплив на життя людей, сприяючи їхньому фізичному, психічному, соціальному та особистісному розвитку, а також підвищує екологічну свідомість.

Сьогодні спортивний туризм в Україні має ознаки активного та поступового розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.В. Спортивний туризм. Туризм і менеджмент організацій. Харків: ХНАМГ, 2011. 367 с.
2. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму: підручник. Харків: Харківська національна академія міського господарства, 2010. 169 с.
3. Ангелко І. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Український соціум, 2014. 71 с.
4. Асоціації пригодницького туризму та експедицій України. URL: <http://www.adventure.org.ua>
5. Аутдор (outdoor): зародження та еволюція. URL: <https://www.gorgany.com/pro/outdoor-history/> (дата звернення 12.02.2024)
6. Боднар І. В., Безкоровайної Г. В., Деркач О. В. Міжнародний туризм: маркетинг та організація. Київ: КНЕУ, 2018. 540 с.
7. Бондаренко О. І. Спортивний туризм: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 264 с.
8. Борисова О. В. Ефективність інноваційної політики підприємств в сфері туризму: навч. посібник: за ред. О.В. Борисової. Вісник Одеського національного університету, 2013. 18 с.
9. Брезицька, О. Організація спортивного туризму та активного дозвілля в Україні: проблеми та перспективи. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», 2019. 33 с.
10. Брич, М. Розробка туристичного продукту для любителів активного відпочинку. Економіка та суспільство, 2020. 420 с.
11. Віднева Л. В., Буданова О.С. Сучасні тенденції розвитку активного дозвілля в Україні: наук. записки. Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2018. 18 с.
12. Гаврилова М. Г, Склярєнко Н. В. Теорія та практика туризму. К.: Центр учбової літератури, 2013.
13. Головченко Л.І., Зінченко А.В., Семеніхіна О.В., Туризм, означення, техніки, безпека. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 142 с.
14. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посібник. Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. 180 с.
15. Гордієнко Сергій Іванович. URL: https://www.dnipro.libr.dp.ua/polyarnik_mandrivnik (дата звернення 10.02.2024)
16. Грабарь А. Г. Сертифікація туристичних послуг на захисті прав учасників туризму. Туристичні фірми, 2008. 226 с.
17. Даниленко, І. Інновації в туризмі: світові тенденції та досвід країн-лідерів, 2019. 23 с.
18. Державне агентство з питань туризму України. 2023. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення 12.02.2024)
19. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. ВВР України. 2002. 266 с.

20. Закон України «Про Туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР (у редакції Закону від 18.11.2003 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 15.02.2024)
21. Зварич, В., Шумило, В., Корабельник, А. Тенденції розвитку спортивного туризму в Україні. Вісник Чернівецького університету, 2019. 67 с.
22. Зорин И.В. Туризм как вид деятельности / Зорин И.В., Каверина Т.П., Квартальнов В.А. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_tourism/zorin. (дата звернення 17.02.2024)
23. Іванова Ю.М., Гордієнко. Т.В., Лещенко Н.М. Організаційно-економічний механізм розвитку спортивного туризму в Україні. Економіка: реалії часу. 2017. 12 с.
24. Ільченко, В. Інноваційний розвиток туризму в Україні: проблеми та перспективи. Вісник економіки транспорту та промисловості, 2018. 54 с.
25. Кічук. О.С, Жовнір О.І., Матушенко, В.І. Особливості розвитку спортивного туризму в Україні. Технології та техніки зв'язків з громадськістю, 2019. 46 с.
26. Колотуха О. В. Географія спортивного туризму та активної рекреації: Словник-довідник. Харків: Мачулін, 2019. 300 с.
27. Кононенко, О. Спортивно-подієвий як засіб розвитку туризму в Україні: збірник наукових праць. 2017. 64 с.
28. Конох А. П., Конох О. Є. Підготовка фахівців спортивного та оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах. Вісник Запорізького національного університету. 2009. 55–60 с.
29. Крилов А.І., Крилов Ю. О, Курило Л. І. Туризм і рекреація. Київ: КНЕУ, 2006. 448 с.
30. Кузик С.П. Географія туризму: навчальний посібник: за ред. С.П. Кузик. К.: Знання, 2011. 271 с.
31. Лисенко, Ю. Актуальні проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму та активного дозвілля в Європі. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Фізичне виховання та спорт. 2019. 127 с.
32. Ліпова О. В. Спортивний туризм в Україні: історія та сучасність / за ред. О. В. Ліпова. К.: Книгозбірня, 2018. 192 с.
33. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / за ред. О. О. Любіцева. Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
34. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: [навч. посіб.] / Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
35. Матюх, І. Особливості розвитку туризму в сучасних умовах. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Географічні науки. 2016. 144 с.
36. Михальчук, І. М., Червінська, О. В., Холод, Ю. В. Інноваційні технології в туризмі: світові тенденції та перспективи розвитку в Україні. Системні дослідження та інформаційні технології, 2020. 22 с.

37. Петрова Л. І, Кучерук І. І. Туризм в Україні. Київ: КНЕУ, 2008. 312 с.
38. Поняття та види спортивного туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/shahova.htm (дата звернення 19.02.2024)
39. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 – 2027 р.
40. Середюк, Д., Бурячок, О. Діджиталізація туризму: потенціал для України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. 103 с.
41. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: [підручник] / Сокол Т.Г.; за заг. ред. В.Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 264 с.
42. Спортивно-подієвий туризм у світі. Міжнародний вісник: культурологія. 2019. 22-26 с.
43. Туризм в ХХІ столітті: глобальні тенденції й регіональні особливості: Матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., Київ: 10-11 жовт. 2001. К.: Вид-во «КІТЕП», 2001. 235 с.
44. Федерація спортивного туризму України. 2023 URL: <http://www.fstu.org.ua/>
45. С. Michael Hall. Tourism: Rethinking the Social Science of Mobility / С. Michael Hall. – Harlow: Pearson Education, 2005. – Pp. 448.(10)
46. Global Sports Tourism Market – Analysis and Forecast (2025-2030) URL: <https://cutt.ly/херbMJNi> (дата звернення 15.02.2024)
47. Heather J. Gibson. Sport tourism: concepts and theories / Heather J. Gibson. – Taylor & Francis Group, 2004. – Pp. 224.
48. James E.S. Higham. Sport tourism destinations: issues, opportunities and analysis / James E.S. Higham. – Butterworth-Heinemann, 2005. – Pp.300
49. Joy Standeven. Sport tourism / Joy Standeven and Paul de Knop. – Human Kinetics, 1999. – Pp. 367. – (Includes bibliographical references and index)
50. Map of the way of St James in Europe. URL: <https://cutt.ly/ҀерbLru4> (дата звернення 17.02.2024)
51. Marmot – екстрим-марафон 2006. Екстрим – триста кілометрів річкою і горами. URL: <https://cutt.ly/Ҁерb1sq6> (дата звернення 10.02.2024)
52. Mike Weed. Sports tourism: participants, policy and providers / Mike Weed and Chris Bull. – Butterworth-Heinemann, 2004. – Pp. 241.
53. Simon Hudson. Sport and Adventure Tourism / Simon Hudson. –Routledge, 2003. – Pp. 324.
54. VynZ Research. URL: <https://cutt.ly/Ҁерnffdq> (дата звернення 18.02.2024)
55. Чемпіонат України зі спортивних туристських походів учнівської та студентської молоді за 2011-2012 навчальний рік. URL: <https://cutt.ly/верb0lFх> (дата звернення 11.02.2024)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Різновиди спортивного туризму

Всеукраїнські змагання з туризму на географічному турнірі. Вінниця, Сабарів

Екстремальний туризм

Подієвий туризм

**ЗМАГАЛИСЯ ТА ПЕРЕВІРЯЛИ
МАЙСТЕРНІСТЬ: У ВІННИЦІ ПРОЙШОВ
КУБОК МІСТА ЗІ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ**

Вінницька обласна федерація спортивного туризму

<https://vofst.vn.ua/>